

BİRİNCİ TBMM'DE BURDUR MİLLETVEKİLİ MEHMET AKİF (ERSOY) VE FAALİYETLERİ

HAKAN BACANLI*

ÖZ

Birinci Dünya Savaşı sonrası başlayan işgaller Mehmet Akif'i Anadolu'ya geçme yönünde teşvik etmiştir. Mehmet Akif'in Anadolu'ya geçişinde Mustafa Kemal Paşa'nın daveti de etkili olmuştur. Mehmet Akif, oğlu Emin ve Ali Şükrü Bey 24 Nisan 1920 tarihinde Ankara'ya ulaşmıştır.

Mehmet Akif, Ankara'ya gelişinin ardından, halkı milli mücadeleye çağırarak, bilinçlendirmek ve olumsuz propagandaların etkisini zayıflatmak amaçlarıyla, Eskişehir, Burdur, Sandıklı, Dinar, Antalya gibi yerleşim yerlerini ziyaret etmiştir.

Burdur'dan seçilen milletvekillerinden vefat ve istifa edenlerin yerine yapılan seçimde Burdur'dan milletvekili seçilmiştir. Aynı zamanda Biga'dan da milletvekili seçilmesi nedeniyle Biga milletvekilliğinden istifa etmiş, Burdur milletvekilliğini tercih etmiştir.

Meclis'te oluşturulan "İrşat Encümeni"nde görev almış, Konya'da çıkan karışıklıklar üzerine, Konya'ya gönderilmiştir. Konya'dan Afyon ve Eskişehir'e geçmiştir. Çankırı ve Kastamonu'ya ziyaretlerde bulunmuştur. İrşat Encümeni dışında Maarif Encümeni'nde de görev almıştır.

Meclis tarafından açılan milli marş yarışmasına para ödülü olduğu için katılmayan Mehmet Akif, Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey tarafından ikna edilmiş ve bir milli marş kaleme almıştır. Bu marş Meclis'te 12 Mart 1921 tarihinde kabul edilmiştir.

Mehmet Akif Ankara'da bulunduğu zamanlarda Meclis'te çeşitli tavrakir ve teklifler yoluyla veya birtakım oylamalarda düşüncesini/tepkisini göstererek Meclis çalışmalarına katılmıştır.

* Dr., hkbcnl@hotmail.com

Büyük Taarruzun hemen sonrasında Ankara'dan Eskişehir'e oradan Afyon'a gitmiş, muharebe meydanlarını dolaşmıştır. Ankara'ya dönüşü sonrası Edirne'ye gitmiştir. Edirne'den İstanbul'a geçmiş ve İstanbul'da görüştüğü Prens Abbas Halim Paşa kendisini Mısır'a davet etmiştir. Ankara'ya döndükten sonra Maarif Encümeni üyeliğinden istifa etmiştir. Meclis'in seçim kararı almasıyla birlikte sonraki dönem için milletvekilliğine aday olmamış, Birinci TBMM ile birlikte Mehmet Akif'in milletvekilliği de son bulmuştur. Mehmet Akif, ailesiyle Ankara'dan ayrılmış ve İstanbul'a taşınmıştır. 1923 senesi Eylül sonlarında Mısır'a gitmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, Birinci Meclis, Burdur Milletvekilleri, İrşat Encümeni, Birinci TBMM'de Propaganda.

MEHMET AKİF (ERSOY), BURDUR DEPUTY OF THE FIRST PARLIAMENT OF TURKEY AND HIS ACTIVITIES

ABSTRACT

Mehmet Akif was persuaded to go to Anatolia because the occupations started after the First World War. Mustafa Kemal's invitation to Anatolia was also very important to be there for him. Mehmet Akif, his son Emin and Ali Şükrü Bey arrived in Ankara on 24th of April in 1920.

After he went to Ankara, he also visited Eskişehir, Burdur, Sandıklı, Dinar and Antalya to explain the importance of defence of our country and raise awareness of the war of independence. He also wanted to weaken the negative propagandas about national struggle among people.

In the by-elections in Burdur he was elected as deputy. He was also elected as Biga deputy at the same time but he preferred to be the deputy from Burdur.

He worked in "İrsad" Committee in the Parliament and then was sent to Konya because of the disorder in the society. Then he went to Afyon and Eskişehir. He also visited Çankırı and Kastomonu. Besides working in İrsad Committee, he also worked in National Education Committee.

Although he did not want to enter the contest for writing Turkish National Anthem because of the prize money, he was persuaded by the Minister of National Education Hamdullah Suphi to enter the contest. He wrote a national anthem and this was accepted as the National Anthem on March 12, 1921.

While he was in Ankara and working in the parliament, he never hesitated to show his ideas, thoughts and reactions by his statements and reports.

After the Battle of Dumlupınar, he went to Eskişehir from Ankara. Then he went to Afyon to visit the battle areas. He was also in Edirne. When he was in İstanbul he met Prince Abbas Halim. Prince Abbas Halim invited Mehmet Akif to Egypt. After he came back to Ankara he resigned from his duty in National Education Committee. He did not want to become a candidate for being a deputy again. He left Ankara and moved to İstanbul with his family. At the end of the September in 1923, he went to Egypt.

Keywords: Mehmet Akif Ersoy, First Parliament, Deputies of Burdur, "İrsad" Committee, Propaganda at First Parliament.

GİRİŞ

1873 yılında dünyaya gelen Mehmet Akif, 1936 yılında 63 yaşında vefat etmiştir. Hayatı boyunca mütevazı bir yaşam sürmüş olan Mehmet Akif mücadelesiyle, fikirleriyle, yazıları ve şiirleriyle tarihimizde kendisine özgü önemli bir yere sahip olmuştur. Devletimiz ve halkımız ona olan sevgisini ve saygısını birçok kamu kurumuna, sivil müesseseye, yerleşim yerlerine, mahalle ve sokaklara ismini vererek göstermiştir. 2006 yılında Burdur'da "Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi"nin kurulmasıyla Mehmet Akif'in eğitime, bilime verdiği değer taçlandırılmıştır. 2011 yılı, Başbakanlık tarafından, Mehmet Akif Ersoy'un vefatının 75'inci ve İstiklal Marşı'nın kabulünün 90'ıncı yılı olması münasebetiyle "Mehmet Akif Ersoy Yılı" olarak kabul edilmiştir.

Ülkemizde her yıl 12 Mart tarihinde "İstiklal Marşı'nın Kabulü ve Mehmet Akif Ersoy'u Anma Günü" etkinlikleri yapılmaktadır. Bu etkinliklerde İstiklal Marşı ve Mehmet Akif'in hatırlanması ve yaşatılması amaçlanmaktadır. Her ne kadar bu anma etkinliklerinde Mehmet Akif'in cehalete ve hurafelere karşı olan tavrı, tasavvuf karşıtlığı, divan edebiyatı eleştirileri, emperyalizm karşıtlığı gereği kadar işlenmiyorsa da, bu anma etkinliklerinin halkımız ve yeni nesiller nazarında Mehmet Akif'in unutulmamasına ve İstiklal Marşımızın genç nesiller tarafından öneminin anlaşılmasına katkı sağlamaya devam ettiği söylenebilir. 12 Mart etkinlikleri dışında da birçok kurum, kuruluş veya sivil toplum örgütlerince zaman zaman Mehmet Akif'i anmaya yönelik farklı etkinlikler de yapılmaktadır.

Mehmet Akif'i konu alan çok sayıda yayın (kitaplar, makaleler, kongre ve sempozyum bildirileri, tezler, özel sayılar, konferanslar vb.) mevcuttur. Hatta bu yayınların çokluğu nedeniyle çeşitli Mehmet Akif bibliyografyaları da hazırlanmıştır¹. Mehmet Akif'le ilgili yapılmış olan çalışmalarda birçok

1 Millî Kütüphane web sayfasında yer alan bibliyografyalar bölümünde Mehmet Akif'le ilgili bir bölüm hazırlanmış, Mehmet Akif Ersoy'un kendi yazmış olduğu eserler ile onunla ilgili yapılmış olan yayınların künye bilgileri bu veri tabanında bir araya getirilmiştir. Ayrıca bk.: Orhan Doğan, **Mehmet Akif Ersoy Bibliyografyası**, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990., Recep Duyamaz, "Mehmet Akif Ersoy'un Eserlerinin Bibliyografyası", **Ölümünün 50. Yılında Mehmet Akif Ersoy**, Marmara Üniversitesi Yayınları, 1986., Mehmet Ruyan Soydan, "Mehmet Akif Kitaplığı", **Vefatının 75'inci Yılında Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu Bildirileri**, 12-13 Mart 2011, İstanbul, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2011., Yrd.Doç.Dr. Turgay Anar, "Mehmet Akif Ersoy Hakkında Yazılmış Kitapların Bibliyografyası", **Bir İstiklal Aşığı Mehmet Akif**, Editör: Turgay Anar, DBY Yayınları, İstanbul 2011., İsmail Hakkı Şengüler, **Açıklamalı ve Lügatçeli Mehmed Âkif Külliyyatı**, Hikmet Neşriyat, İstanbul 1990-92., Ramazan Çiftlikçi, **Açık-**

farklı hususun işlenmiş olduğu, hatta bazılarının birbirini tekrar ettiği görülmüş olmakla birlikte, onun Meclis çalışmalarına ayrıntılı olarak değinilmediği görülmüş ve bu eksikliği gidermek amacıyla, Meclis Zabıtlarından yararlanarak, bu konuda bir çalışma yapılmıştır.

Bu çalışmada Mehmet Akif'in Millî Mücadeleye katılmasına kadar olan hayatı ile Birinci TBMM sonrası yaşamı üzerinde durulmamış², çalışmaya Mehmet Akif'in 1920 Ocak ayında Balıkesir ziyareti ile başlanmıştır. Ancak Mehmet Akif Milli Mücadeleye katılmadan önce Birinci Dünya Savaşı içinde de devlet hizmetinde görevler almıştır. 1915 yılının ilk aylarında Almanya'ya giden Akif, Almanlar tarafından esir alınan askerler arasında yer alan Müslüman askerlere propaganda faaliyetleri icra ederek onları kendi yanlarına çekmeye çalışmıştır. Almanya dönüşü Necid seyahatine çıkmıştır. Amaç bu bölgedeki aşiretlerin İngiliz propagandasından etkilenmemelerini ve Hicaz Emiri Şerif Hüseyin'in isyan girişimine katılmamalarını sağlamak ve Osmanlı'ya sadakatlerini devam ettirebilmektir. Mehmet Akif, Temmuz 1918'de de Lübnan'a gitmiştir. Akif'in bu faaliyetlerde devlet hizmetinde ve Teşkilat-ı Mahsusa bünyesinde görev alması kendisine Milli Mücadele'de yine benzer görevler verilmesine neden olmuştur denilebilir.

A. MEHMET AKİF'İN MİLLÎ MÜCADELE'YE KATILMASI VE MEBUS SEÇİLENE KADAR OLAN FAALİYETLERİ

1. İstanbul'dan Ankara'ya Geçilmesi

Birinci Dünya Savaşı sonunda Osmanlı Devleti'nin imzaladığı 30 Ekim 1918 tarihli "*Mondros Mütarekesi*"nin ardından İtilaf Devletleri'nin uygulamaları işgal, kontrol ve baskı hareketlerine karşı Anadolu'nun birçok yerinde halk örgütlenmeleri başlamış, Kuvayımilliye birlikleri kurulmuş ve yerel kongreler toplanmıştır.

İlamalı Mehmet Âkif Ersoy Bibliyografyası: Eserleri ve Hakkında Yazılanlar, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1990., Ramazan Çiftlikçi, "Mehmed Akif Ersoy'la İlgili Kitaplar ve Tezler Bibliyografyası," **Yedi İklim Dergisi**, C 12, S 119, Şubat-2000., Nuran Özlük, "Mehmet Akif'in Mısır Dönüşü ve Vefatı Günlerinin Dönemin Matbuatına Yansımasına Dair Bibliyografya", **İlmi Araştırmalar**, S 23, Bahar 2007.

2 Mehmet Akif Ersoy'un kapsamlı bir biyografisi için bk.: Yrd.Doç.Dr. Ali Güler, **Bayraklaşan Akif, Mehmet Akif Ersoy'un Soyu, Ailesi ve Hayatı**, Halk Kitabevi, İstanbul 2017. Mehmet Akif Ersoy'u farklı yönlerden inceleyen bir çalışma olarak da bk.: Sinan Meydan, **Vaiz, Öteki Mehmet Akif**, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2015.

Bu dönemde Balıkesir'de düzenlenen kongreler ve Balıkesir halkının örgütlenmesi, Balıkesir'de başlayan hareketin sesinin kısa sürede duyulmasını sağlamış ve Anadolu'da başlayan işgal karşıtı hareketlerden etkilenen Mehmet Akif de bu hareketin içinde yer alma düşüncesiyle Balıkesir'e gitme kararı almıştır. 1920 yılı Ocak ayının ortalarında Balıkesir'e giden Mehmet Akif, 23 Ocak 1920 tarihinde Cuma namazından sonra Zağanos Paşa Camii'nde, millî birlik ve beraberliğin önemi ile kurtuluş çareleri üzerinde halka vaaz vermiştir. Mehmet Akif, vaazının ertesi günü Hasan Basri Bey'le (Çantay) beraber Balıkesir'deki okulları ziyaret etmiştir³.

Mehmet Akif'in Balıkesir'den İstanbul'a dönüşünden bir süre sonra İstanbul işgale uğramış ve Meclis-i Mebusan 16 Mart 1920'de İngilizler tarafından basılmıştır. Meclis-i Mebusan 18 Mart 1920'de aldığı bir kararla faaliyetlerine son vermiştir. Mustafa Kemal Paşa, 19 Mart 1920'de yayınladığı bir bildiri ile, olağanüstü yetkiler taşıyan bir Meclis'in Ankara'da toplanmasının ve dağılmış olan milletvekillerinden Ankara'ya gelebileceklerin de bu Meclis'e katılmalarının gerekli olduğunu bildirmiştir⁴. Son Osmanlı Meclis-i Mebusânî üyelerinden bazıları, Ankara'da açılacak Meclis'e katılmak üzere İstanbul'dan ayrılmıştır. Bu süreçte Mehmet Akif'in millî mücadeleye katılma ve Ankara'ya gitme düşüncesinin fiiliyata geçmesinde Mustafa Kemal Paşa'nın bir girişimi etkili olmuştur. Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa tarafından 8 Nisan 1920 günü İstanbul Heyet-i Merkeziye Teşkilatı'ndan Zafer Bey'e hitaben yazılan bir şifre telgrafın 10'uncu ve son maddesinde, "*Burada ulemaya ihtiyaç vardır. Ali Bey'le görüşülerek Hoca Fatih, Şair Mehmet Akif Efendilerin ve sair tensip edileceklerin sür'at-i sevkleri*" talimatıyla Mehmet Akif Ankara'ya çağırılmıştır⁵.

Mehmet Akif, 10 Nisan sabahı oğlu Emin'le birlikte İstanbul'dan ayrılmıştır. Oğlu Emin (Ersoy)'in aktardığına göre⁶ Çengelköyü'ndeki evle-

3 Yücel Yiğit, "İki Hatip Bir Kent: Mustafa Kemal ve Mehmet Akif Balıkesir'de", **I. Uluslararası Mehmet Akif Sempozyumu (19-21 Kasım 2008) Bildiriler Kitabı**, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, C I, Burdur 2009, s.836-837.

4 Kemal Atatürk, **Nutuk 1919-1927**, Yayına Hazırlayan: Zeynep Korkmaz, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2000, s.287-288.

5 Ali Güler, "Yeni Arşiv Belgelerinin Işığında Mehmet Akif'in Ankara'ya Gelişi ve İlk Günleri", **Devlet**, Yıl: 11, S 452, Mart-Nisan 2014, s.11., Ali Güler, "Mehmet Akif'i Ankara'ya Gazi Mustafa Kemal Paşa Çağırıldı, İşte Belgesi", **Düşünce Tarih**, S 3, Aralık 2014, s.67., Yrd.Doç.Dr. Ali Güler, **Bayraklaşan Akif, Mehmet Akif Ersoy'un Soyu, Ailesi ve Hayatı**, Halk Kitabevi, İstanbul 2017, s.162, 329-330.

6 Emin Akif Ersoy'un Millet gazetesinde on beş; Memleket ve Tercüman gazetelerinde birer bölüm hâlinde yayınlanmış olan hatıraları tek bir kitapta bir araya getirilmiştir. Bk.:

rinden ayrılarak Üsküdar'da Karacaahmet Mezarlığı'na gitmişler, burada Ali Şükrü Bey'le buluşup, Kısıklı üzerinden Alemdağı arkalarında bir çiftliğe varmışlardır. Kendilerine yol gösteren bir süvariye takip etmişler ve geceyi civar köylerin birinde geçirmişlerdir. Ertesi gün İzmit ile Adapazarı arasında bir köye ulaşılmış, orada Kuvayımilliye'ye cephaneye götüren bir kafileye dahil olunmuştur. Kafile Geyve Boğazı'na yaklaşırken bir köyde Kuşçubaşı oğlu Eşref Bey'le buluşulmuştur. Eşref Bey'le birlikte Enver Paşanın yaveri, Binbaşı Yenibahçeli Şükrü Bey de vardır⁷.

Mustafa Kemal Paşa 17 Nisan 1920'de İstanbul Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi adına Havalı Komutanı Oğuz Bey'den "İstanbul'dan gelenlerden orada kalanların kimler olduklarının *iş'arı*"nı istemiş, Havalı Komutanı aynı gün verdiği cevapta, *Şair Mehmet Akif Bey, Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey, Kütahya Mebusu Ragıp Bey, Soysallıoğlu İsmail Bey ile (Lahey) Şehbenderi Ferid Hâlid Bey ve evvelce Eşref Bey'le de Eczacı Hulusi Bey Kadıköy Daire Müdürlüğü'nden mazul Rifat Bey, Nuri Bey, Hamdullah Suphi Bey'in biraderi Kerim Bey, Binbaşı Çolak İbrahim Bey, İhtiyat Zabiti Halil Beyler'in hareket ettiklerini yazmış; Fevzi, Yakup Şevki ve Nurettin Paşaların hareketlerini ayrıca arz edeceğini belirtmiştir*⁸.

Yolculuğun devamında Mehmet Akif, oğlu Emin ve Ali Şükrü Bey, Kuşçubaşı Eşref Bey'le Binbaşı Şükrü Bey'den ayrılarak Eskişehir'e ulaşmıştır. Eskişehir'den Ankara'ya tren ile gidilmiştir. Ankara'da trenden inilmesini müteakip Meclis'e gidilmiş, Meclis'in önünde Mustafa Kemal Paşa ile karşılaşmıştır. Mustafa Kemal Paşa önce Ali Şükrü Bey'in elini sıkarak "*hoş geldiniz*" demiş, ardından Mehmet Akif'e iltifat ederek, "*Sizi bekliyordum efendim, tam zamanında geldiniz, şimdi görüşmek kabil olmayacak, ben size gelirim*" diyerek ayrılmıştır⁹. Mehmet Akif'le Ali Şükrü Bey'in Meclis'in 24 Nisan tarihli oturumunda ikinci celse ile üçüncü celse arasında verilen arada (13.00-15.00) Meclis'e ulaştıkları anlaşılmaktadır¹⁰.

Emin Âkif Ersoy, **Babam Mehmet Akif**, Derleyen Yusuf Turan Günaydın, Denizli Belediyesi Kültür Yayınları, Denizli 2011.

7 Emin Âkif Ersoy, **a.g.e.**, s.44-45.

8 Güler, **a.g.m.**, s.11.

9 Emin Âkif Ersoy, **a.g.e.**, s.46.

10 Üçüncü celse öğleden sonra saat 3'te açılmıştır. Bu celsede Ankara Mebusu Mustafa Kemal Paşa'nın Hükümet teşkilâtı hakkında teklifi görüşülmüştür. Celsenin sonuna doğru, konuyla ilgili Trabzon mebusu Ali Şükrü Bey'in söz aldığı ve "*Müsaade buyurunuz, Hü-*

2. Eskişehir, Burdur ve Antalya Seyahatleri

Meclis'in açılışından sonraki hafta 30 Nisan Cuma günü Hacı Bayram Veli Camii'nde vaaz verdiği bilinen Mehmet Akif, kendisinden beklenen görevi, yani halkı millî mücadele tarafına sevk etmek, bilinçlendirmek, olumsuz propagandaların etkisini zayıflatmak amaçlarıyla çeşitli vilayetlere ziyaretlerde bulunmuştur.

Oğlu Emin'in aktardığına göre Mehmet Akif Ankara'dan ilk olarak Eskişehir'e gitmiştir. Oğlu Emin'le birlikte çıktığı bu ziyarette yanlarında Mümtaz Bey isminde bir Yüzbaşı da onlara refakat etmiştir. Eski Pendik Bakteriolojihane Müdürü Şefik Bey tarafından misafir edilmişlerdir. Eskişehir'de Kuşçubaşı oğlu Eşref Bey Mehmet Akif'in ziyaretine gelmiştir. Eskişehir eşrafından Osman Bey isimli bir kişinin, Kuvayımilliye'ye katılanların tahkimhanesi haline getirilmiş olan çiftliği de ziyaret edilmiştir. Eskişehir'den Ankara'ya dönmüştür¹¹.

Ankara'da on beş yirmi gün kadar kaldıktan sonra, Mehmet Akif, oğlu Emin ve Antalya Mebusu Süleyman Efendi güneye Burdur'a gitmiştir. Mehmet Akif Burdur'da hükümet konağında halka hitap etmiştir. Burdur'dan Sandıklı'ya geçilmiş, Mehmet Akif, burada da cemaate vaaz vermiştir. Sandıklı'dan Dinar'a, Dinar'dan da Antalya'ya geçilmiştir. Burada on beş gün kaldıktan sonra tekrar Ankara'ya hareket edilmiştir. Kafil Ankara'ya gitmek için Burdur'dan geçerken ahalinin ısrarı karşısında Burdur'da bir hafta daha kalmıştır¹².

Ankara Hükümetini ve Millî Mücadeleyi desteklemesi nedeniyle, İstanbul Hükümeti tarafından Darü'l-Hikmet'ül-İslamiye'deki görevine son verilen¹³ Mehmet Akif, Ankara'ya gelişinin ardından, yaklaşık 35-40 günlük bir süre içerisinde Eskişehir, Burdur, Sandıklı, Dinar, Antalya gibi yerleşim yerlerini dolaşmış, şehirlerin ileri gelenleriyle görüşmüş, Kuvayımilliyecilerle temas kurmuş, vaaz ve konuşmalarla halka ulaşmaya çalışmıştır.

kümet teşekkül ediyor. Tâyini esami ile okunsun, reye vaz'edilsin." şeklinde bir taleple, hükümetin kurulması teklifiyle ilgili kısa bir konuşma yaptığı görülmektedir. Bu celse öğleden sonra saat 3'te başlamış, 4'te tamamlanmıştır. (TBMMZC, 2. İçtima, 24.4.1336 Cumartesi, Devre: 1, C 1, İçtima Senesi: 1, s.37.)

11 Emin Âkif Ersoy, **a.g.e.**, s.50-51.

12 Emin Âkif Ersoy, **a.g.e.**, s.52-60.

13 Tahsin Yıldırım, **Millî Mücadele'de Mehmet Akif**, Selis Yayınları, İstanbul 2013, s.142.

3. İrşat Encümeni Kurulması ve Konya'ya İrşat Heyeti Gönderilmesi

Meclis'in 26.04.1336 (1920) tarihli oturumunun birinci celsesinde, Çorum Mebusu Sıddık Bey'in, encümenler teşkiline dair takriri okunmuş, yapılan görüşmede kurulacak encümenlerin sayısının belirlenmesi ve ardından seçim yapılması kabul edilmiştir. İkinci celsede Bursa Mebusu Muhiddin Baha Bey ve arkadaşlarının, on encümen (1- Umuru Şer'îye - Evkaf, 2- Dahiliye, Emniyeti Umumiye - Posta, Telgraf, 3- Hariciye, 4- Maliye, Rüşumat, 5- Ticaret, Ziraat, Orman, Maadin, Umuru İktisadiye, 6- Adliye ve Mezahip, 7- Maarif, 8- Müdafaa-i Milliye, 9- Nafia, 10- Sıhhiye ve Muaveneti İçtima-iye) teşkiline dair takriri okunmuş ve yapılan görüşme sonrası takrir kabul edilmiştir¹⁴. Meclis'in bir gün sonraki oturumunda Bursa Mebusu Şeyh Servet Efendi tarafından, kurulması kabul edilen encümenlere ilaveten, bir "İrşat Encümeni" teşkiline dair takrir verilmiştir. Şeyh Servet Efendi, düşmanların yaptıkları propagandanın olumsuz tesirleriyle mücadele edebilmek için irşat encümeni teşkilinin zaruri olduğunu belirtmiştir. Takrirle ilgili yapılan oylama sonucu "İrşat Encümeni" teşkili kabul edilmiştir. Şeyh Servet Efendi'ye göre yapılacak irşat vazifesinin üç temel esası vardır¹⁵:

14 **TBMMZC**, 4. İçtima, 26.4.1336 Salı, Devre: 1, C 1, İçtima Senesi: 1, s.73-74, 78.

15 **TBMMZC**, 5. İçtima, 27.4.1336 Salı, Devre: 1, C 1, İçtima Senesi: 1, s.94-96.

Nisan-Mayıs ayları içerisinde farklı zamanlarda İrşat Encümenine seçilen isimler şöyledir: Halil Bey, Şeyh Servet Efendi, Mazlumbaba Efendi, Rifat Bey, Abdülhalim Çelebi Efendi, Seyfi Efendi, Hafız İbrahim Bey, Mesud Bey, Sıddık Bey, Emin Bey, Muhittin Baha Bey, Mehmed Şükrü Bey, Yunus Nadi Bey, Mahmud Celâl Bey, Ziya Hurşid Bey, Dr. Mazhar Bey, Dr. Mustafa Bey, Abdullah Bey, Remzi Bey, Ali Şükrü Bey, Reşid Bey, Hacı Şükrü Bey, Sabri Bey.

İrşat Encümeni Riyasetine İzmir Mebusu Yunus Nadi, Mazbata Muharrirliğine Trabzon Mebusu Ali Şükrü ve Kâtipliğe Bursa Mebusu Muhiddin Baha Bey seçilmişlerdir. (**TBMMZC**, 17. İçtima, 17.5.1336 Pazartesi, Devre: 1, C 1, İçtima Senesi: 1, s.322.)

Müdafaa-i Milliye Cemiyeti ile ilgili yapılmış olan bir çalışmada, Cemiyetin, İrşad Heyeti vasıtasıyla yaptığı çalışmalarını 'ikna edici konferans, vaazlar' yoluyla yaptığı, bu heyetin genel sekreterinin Mehmet Akif olduğu yazılmıştır. Ayrıca Müdafaa-i Milliye Cemiyeti İrşad Heyeti'nin faaliyetlerine katılan aydınların çoğunun edebiyatçı ve din adamı olduğu da belirtilmiş ve şu isimler örnek olarak gösterilmiştir: Mehmet Akif Ersoy, Mustafa Asım Efendi, Cemal Bey, Sadık Bey, Hacı Hasan Efendi, Hacı Ali Efendi. Bk.: Erdal Aydoğan, "Paramiliter Bir Kuruluş Olan Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'nin Kuruluşu ve I. Dünya Savaşı'nda Bazı Çalışmaları", **Atatürk Dergisi**, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, C 3, S 3, Ocak 2003, s.73.

İrşat Encümenlerinin kuruluş nedenleri, oluşturulan encümenler ve bunların çalışmaları hakkında bk.: Betül Arslan, "Milli Mücadele Döneminde Halkı Aydınlatma ve Propaganda Faaliyetleri Yürüten Önemli Bir Komisyon: 'İrşad Encümeni'", **Atatürk Dergisi**, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, C 4, S 2, Temmuz 2004.

“Birincisi: Düşmanlarımızın yaptıkları propagandalar vasıtasıyla karışıklık çıkan bir miktar yerler vardır. Bunlar nekahetteki hastalar gibidir, ruhları henüz hastadır. Onların ruhları takviye edilmezse o yerler fırsat buldukça o hastalığa müptelâ olabilirler. Kurulacak encümenin alacağı tedbirler ve icab ederse Meclisten verilecek karar gereği, ya bu yerlerin eşraf, ayan ve uleması Ankara'ya çağrılarak İrşat Umumi Heyeti Vekâleti tarafından terbiye edilir veyahut münasip olan yerlere heyet gönderilir ve bu suretle onların ruhları takviye edilir.

İkincisi: Memleketimizde asayiş sorunu olduğunda derhal sevk edeceği asker, jandarma ve polis kuvvetleri vardır. Bunların da mâkul, hakimane irşat ile aydınlatılması ve kalplerinin daima takviye edilmesi lazımdır.

Üçüncüsü: Düşmanlar tarafından esaret altına alınmayan bütün yerleşim bölgelerine ulaşmak, ya onların eşraf ve ayanını getirmek, ya bir heyet göndermek veya mahallerinde birer şube teşkil etmek suretiyle, bütün memleket ahalisini irşat etmek lazımdır.”

Konya Mebusu Arif Bey, 17.05.1336 (1920) tarihli 17'nci oturumda, Konya'da sıkıyönetim ilânına sebep olan olayların nedenlerini incelemek ve hadiseyi yakından görmek üzere Meclis içinden 5 üyeden oluşacak bir heyetin Konya'ya gönderilmesini teklif etmiştir¹⁶. Teklif 19.05.1336 (1920) tarihli oturumda görüşülmüştür. Görüşmede söz alan Antalya mebusu Hamdullah Suphi Bey, Mehmed Akif Bey gibi bütün memlekette büyük hürmet kazanan bir büyük adamı Meclis içinden seçilecek bir iki kişi ile beraber Konya'ya yollamanın, halkı aydınlatmak hususunda faydalı olacağını, böylelikle memleketin bir köşesinde uyanacak bir fitnenin vaktinde bastırılmış olacağını söylemiştir. Ardından, Elâziz Mebusu Hüseyin Bey tarafından, “Heyeti İcraiye'nin vazifesine müdahale etmemek üzere Konya'ya bir heyeti irşadiyenin gönderilmesi”ne yönelik bir taktir verilmiştir. Yapılan oylama sonucu taktir kabul edilerek Konya'ya bir “irşat heyeti” gönderilmesi kararlaştırılmıştır¹⁷.

Hamdullah Suphi Bey, Ali Şükrü Bey, Refik Bey ve Mehmet Akif Bey'den oluşturulan “İrşat Heyeti” 25 Mayıs 1336 (1920) günü Konya'ya hareket etmiştir¹⁸. Mehmet Akif, Konya'da Kuvayı Milliye'yi takviye edebi-

16 TBMMZC, 17. İçtima, 17.5.1336 Pazartesi, Devre: 1, C 1, İçtima Senesi: 1, s.334-335.

17 BMMZC, 18. İçtima, 19.5.1336 Çarşamba, Devre: 1, C 1, İçtima Senesi: 1, s.348-349.

18 Yaşar Semiz - Osman Akandere, “Milli Mücadelede Mehmet Akif (Ersoy) Beyin Faaliyetleri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C XVIII, S 54, Kasım 2002, s.917.

lecek gönüllü kabilelerini çoğaltmak ve milletin gönlünde heyecanlar yaratmak maksadıyla konuşmalar ve sohbetler yapmıştır. Konya'dan ayrılmalarını müteakip oğluyla birlikte tren ile Afyon ve Eskişehir'e, oradan da Ankara'ya dönmüşlerdir¹⁹.

B. MEHMET AKİF'İN MEBUS OLMASI VE MECLİS'TEKİ FAALİYETLERİ

1. Mehmet Akif'in Burdur Mebusu Olması

Mehmet Akif'in mebus olması Burdur vilayeti mebus kontenjanında oluşan eksiklik üzerine gerçekleşmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın 29 Nisan 1920 tarihli bir telgrafı ile Mehmet Akif Bey'in mebus namzedi yazılması, Burdur'un bağlı bulunduğu Konya Vilayeti Vali Vekili Kolordu Kumandanı Albay Fahrettin Bey'e bildirilmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın Fahrettin Bey'e yazdığı telgrafın metni şöyledir:²⁰

“Ankara, 29.04.36

Konya 'da 12. K. K. Fahrettin Bey Efendi 'ye,

İstifasında musir bulunan Burdur livası Büyük Millet Meclisi azasından ve Ahz-ı Asker Reisi Miralay İsmail Bey Efendi 'nin yerine livayı mezkur Büyük Millet Meclisi azasından Ankara 'da bulunan Şair Mehmet Akif Efendi 'nin intihabının temin ve neticenin iş 'ar buyrulmasını rica ederim.

Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal (imza)”

Burdur Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nce oluşturulan bir heyet, 25 Nisan 1920 tarihinde Ankara'da vefat eden Halil Hulusi Efendi, Burdur Milletvekilliklerinden istifa eden Çilzade Fahrettin Efendi ve Miralay İsmail Hakkı Beylerin yerine yeni Burdur mebuslarını seçmek için 17 Mayıs 1336 (1920) tarihinde toplanmıştır. Yapılan seçimde Soysallı İsmail Suphi ve Şair Mehmet Akif Beyler 58'er oy almış, Mutasarrıf-ı Sabık Ali Ulvi Bey ise 56 oy alarak seçilmiştir²¹.

Meclis'in 5 Haziran 1920 tarihli oturumda Kütahya Mebusu Katip Haydar Bey tarafından Mazbata Tetkik Encümeninin bir mazbatası okunmuştur. Bu mazbatada, Mehmet Salih Efendi'nin Erzurum'dan, Hasan Hayri Bey'in Dersim'den, Nüzhet Efendi'nin Ergani'den, İsmail Subhi Bey, İslâm Şairi

19 Emin Âkif Ersoy, **a.g.e.**, s.67.

20 Güler, **a.g.m.**, s.12.

21 Osman Koçibay, **Mehmet Akif Ersoy ve Burdur**, <http://www.kocibay.net/mehmetakif.html>

Mehmet Akif Bey ile Ali Ulvi Bey'in Burdur'dan mebus seçildikleri, bunların seçilmelerine engel bir halleri olmadığı belirtilmektedir. Mazbatanın okunmasının ardından, bu seçilen kişilerin mebusluklarının kabulüne dair yapılan oylama sonucu mebuslukları kabul edilmiştir²².

3 Temmuz 1920 tarihli oturumda Kütahya Mebusu Katip Haydar Bey tarafından Mazbata Tetkik Encümenince mazbataları incelenerek Heyeti Umumiye arz edilen kişilerin listesi okunmuştur. İsimleri okunan 21 kişilik liste içinde Mehmet Akif Bey'in ismi de "İslâm Şairi Mehmet Akif Bey (İzmit)" şeklinde yer almaktadır. İsimleri okunan kişilerin mebusluklarının kabulü Heyeti Umumiye teklif edilmiştir. Okunan mazbatada Biga'dan seçildiği görülen İsmail Suphi Bey'in, kendisinin Burdur'u tercih ettiğini söylemesi üzerine Meclis İkinci Başkanı Biga'ya yeniden seçim için yazılabileceğini, ancak Mehmet Akif Bey'in Meclis'te olmadığını, onun için bir şey söyleyemeyeceklerini belirtmiştir. İzmit mebusu Sırrı Bey, bu kişilerin Biga'yı tercih etmelerini, Burdur'da ise yeniden seçim yapılması isteğini ifade etmiştir. Meclis İkinci Başkanı bu kişilerin kararlarını sonra söyleyebileceklerini belirtmiş ve oylamaya geçilmiştir. Oylama sonucu listede isimleri bulunan kişilerin mebuslukları kabul olunmuştur²³.

Aynı oturumda Kâtip Haydar Bey tarafından Biga Mutasarrıfı ve Kumandanı Avni Bey'in, Biga mebusluklarına Mehmet Akif, İsmail Suphi, Hamit, Mehmet, Hafız Hamdi beylerin intihap edildiklerine dair telgrafı okunmuştur. Mehmet Akif'in 146 oyla Biga'dan en çok oyu alarak seçilmiş olduğunu gösteren telgrafın içeriği şöyledir²⁴:

"Ankara'da Dahiliye Vekâletine

Ankara'da Büyük Millet Meclisi Mebusluğuna Biga Livasının tekmil kazalarında bugün aynı saatte icra edilen intihabatta namzetliklerini vaz ve ilan eden on yedi zattan İslâm Şairi Mehmet Akif Bey yüz kırk altı, üdebadan Soy-sallıoğlu İsmail Suphi yüz yirmi altı, liva müddeiumumii sabıkı Dava Vekili Hamit beylerle Ezine eşrafından Mehmet 109, Ayvacık eşrafından Hafız Hamdi 57, efendilerin ihrazı ekseriyet eyledikleri ve harcırahlarının mahalli mal sandıklarından tesviyesiyle Ankara'ya hareketleri lüzumu ait olanlara emir ve tebliğ edildiği.

*3, 4 Haziran 1336
Mutasarrıf ve Kumandan Avni"*

22 TBMMZC, 24. İçtima, 5.6.1336 Cumartesi, Devre: 1, C 2, İçtima Senesi: 1, s.74.

23 TBMMZC, 26. İçtima, 3.7.1336 Cumartesi, Devre: 1, C 2, İçtima Senesi: 1, s.152-153.

24 TBMMZC, 26. İçtima, 3.7.1336 Cumartesi, Devre: 1, C 2, İçtima Senesi: 1, s.154.

6 Temmuz 1920 tarihli oturumda mebuslukları boşalan yerlerin isimleri okunmuş ve bu yerlerde yeniden seçim yapılması için yazı yazılacağı belirtilmiştir. Söz konusu vilayetler arasında Burdur da bulunmaktadır. Burdur Mebusu İsmail Hakkı ve Fahreddin Beylerin istifa edenler arasında isimleri okunmuştur. Bu konuda söz alan Burdur mebusu Ali Ulvi Bey, bahsi geçen Burdur mebuslukları için zaten tayin yapılmış olduğunu, bunlardan birisinin kendisi, diğerlerinin de İsmail Suphi Bey'le şair Mehmet Akif Bey olduğunu söylemiştir²⁵.

Meclis'te yapılan çeşitli yoklama ve oylamalarda Mehmet Akif'in mebus seçildiği yer olarak, iki farklı yerin, yani hem Biga, hem Burdur'un yazıldığı görülmektedir.²⁶ Mehmet Akif'in, Burdur Mebusluğunu tercih ederek Biga Mebusluğundan istifa ettiğine dair tahrir ise 18 Temmuz 1920 tarihli oturumda gündeme alınmış ve Katip Haydar Bey tarafından Mehmet Akif Bey'in aşağıda yer alan tezkeresi okunmuştur²⁷:

“B. M. Meclisi Riyaseti Celilesine

14-VII-1336 tarih ve 270 numaralı emirnamei riyasetpenahileri cevabidir. Evvelce Burdur livasından intihap edilmiş ve livai mezkûre giderek müntehip ve müvekkillerimle temasta bulunmuş olduğundan Burdur livası azalığını tercihan Biga azalığından istifa ettiğimi arz ile teyidi hürmet eylerim efendim.

17-VII-1336

*B. M. M. Burdur livası Azasından
Mehmet Akif”*

Mehmet Akif'in Biga mebusluğundan istifası sonrası, bu konudaki karışıklık son bulmuş ve bundan sonraki Meclis çalışmalarına Mehmet Akif Burdur mebusu olarak devam etmiştir.

2. Mehmet Akif'in Çankırı ve Kastamonu Seyahatleri

Meclis'in 9.10.1336 (1920) tarihli oturumunda Burdur Mebusu Mehmet Akif Bey'in izinli sayılmasına dair aşağıdaki evrak okunmuş ve okunan bu ev-

25 TBMMZC, 29. İçtima, 6.7.1336 Salı, Devre: 1, C 2, İçtima Senesi: 1, s.202.

26 TBMMZC, 36. İçtima, 17.7.1336 Cumartesi, Devre: 1, C 2, İçtima Senesi: 1. Mehmet Akif B. (Burdur) namevcut. Mehmet Akif B. (Biga) namevcut.

27 TBMMZC, 37. İçtima, 18.7.1336 Pazar, Devre: 1, C 2, İçtima Senesi: 1, s.361.

raktan sonra Meclis Reisi tarafından Mehmet Akif Bey'in bir buçuk ay izinli sayılması oylanmış ve kabul edilmiştir²⁸:

“B. M. Meclisi Riyaseti Celilesine

Burdur Mebusu Mehmet Akif Beyin berayı irşat Kastamonu havalisine izam edilmesi mucibi fevait görülmüş mumaileyh müttehii azimet bulunmuş olduğundan kendisine mezuniyet itasiyle keyfiyetin Heyeti İdareye tebliği istirham olunur efendim.

4 Teşrinievvel 1336

Matbuat ve istihbarat Müdürü Umumisi

Galip Bahtiyar”

Divanı Riyaset Celilesine

Merbut tahrirat 7 Teşrinievvel sene 1336 tarihinde münakit Divanı Riyasette tezekkür edilerek âtideki karar verilmiştir:

Karar: Tahsisat ve tazminatını buradan almak üzere bir buçuk ay mezuniyeti Heyeti Umumiyyeye.”

Mehmet Akif, yanında Çankırı (Kengırı) mebusu Hacı Tevfik Bey, Binbaşlı Halim Bey ve oğlu Emin ile Kastamonu'ya yola çıkmıştır. Kafileyi Kalecik ilçesi yakınlarında Çankırı Kafkas Topçu Alayı Kumandanı Yahya Bey karşılaşmıştır. Mehmet Akif yol üzerindeki köylerde vaazlar vererek halkı Millî Mücadele'ye katılmaya davet etmiştir²⁹.

Mehmet Akif, Çankırı'da bulunduğu günlerde Çankırı Müdafaa-ı Hukuk Teşkilatı ve Çankırı Gençler Mahfeli ile temasa geçmiş ve bu cemiyetlerin yaptığı çalışmalarla ilgilenmiştir. 15 Ekim 1920 Cuma günü Çankırı'nın en büyük camisi olan ve Büyük Cami olarak bilinen, Ulu Cami'de bir vaaz vererek, ibadetten önce hürriyetin geldiğini ve hürriyet olmadan yapılan ibadetlerin kabul olmayacağını, kâfirin işgali altında olan halifenin de esir olduğu dolayısıyla gerçek halife olamayacağını, Yunanlılara ve kâfirlere karşı cihad

28 TBMMZC, 80. İçtima, 9.10.1336 Cumartesi, Devre: 1, C 2, İçtima Senesi: 1, s.4.

29 İbrahim Akyol, “Mehmet Akif Ersoy'un Millî Mücadele Yıllarında Çankırı'ya Gelişi ve Çankırı Vaazı”, **I. Uluslararası Mehmet Akif Sempozyumu (19-21 Kasım 2008) Bildiriler Kitabı**, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, C I, Burdur 2009, s.410.

Mehmet Akif, Kastamonu'ya hareket etmeden önce hem aşçıları hem yardımcıları olan Halil Ağa'yı, İstanbul'daki ailesini Ankara'ya getirmesi için İstanbul'a göndermiştir. Halil Ağa'nın arkasından on beş gün sonra Mehmet Akif ile oğlu Emin Ankara'dan ayrılmıştır. Emin Âkif Ersoy, **a.g.e.**, s.69.

bayrağını açan Mustafa Kemal etrafında toplanmak gerektiğini vurgulamıştır³⁰.

Mehmet Akif ve oğlu Çankırı'dan ayrılıp 19 Ekim 1920 tarihinde Kastamonu'ya gelmiştir³¹. Mehmet Akif, İstanbul'dan gelecek ailesini karşılamak üzere Kastamonu'dan İnebolu'ya geçmiştir. İnebolu'da beş gün boyunca İstanbul'dan gelecek gemi beklenmiş, beşinci günün akşamüzeri gelen gemi fırtınada yolcularını indirememiş, Sinop'a doğru yoluna devam etmiştir. Mehmet Akif ve oğlu Emin Kastamonu'ya geri dönmüştür³².

Bu gemi her ne kadar kıyıya yanaşıp yolcularını indirememişse de, sahilden sağlam bir kayık vapura dalgalar içerisinde yanaşarak gemiden Hintli Mustafa Sagir isimli bir yolcuyla almış ve karaya çıkarmıştır. Mehmet Akif ile Mustafa Sagir'in yolları bir müddet sonra Ankara'da kesişecek ve bu süreç sonunda Mustafa Sagir'in ajan olduğu anlaşılacaktır³³.

Mehmet Akif'le beraber başyazarı bulunduğu Sebilü'r-Reşad dergisi de Kastamonu'ya taşınmış; 464, 465 ve 466'ncı sayıları Kastamonu Vilayet

30 Akyol, a.g.m., s.410.

31 Semiz - Akandere; a.g.m., s.920.

32 Emin Âkif Ersoy, a.g.e., s.68-69.

33 Emin Ersoy'a göre, bu hain İngiliz casusunun içyüzünü keşfeden, hatta suçüstü yakalayan ve böylece Atatürk'e yönelik bir suikastı engelleyen kişi Mehmet Akif'tir. Mustafa Sagir Ankara'ya geldikten sonra Mehmet Akif ile samimi olmuş, zaman zaman Taceddin Mahallesi'ndeki evi ziyaret etmiştir. Bu samimiyet üzerine Mustafa Sagir yazışma ve mektuplaşmalarda Mehmet Akif'in adresini kullanmaya başlamıştır. Yazışmalarının çokluğu Mehmet Akif'i şüphelendirmiştir. Mustafa Sagir'e gelen bir zarfın yırtık olması nedeniyle içi görülebilmüş, kağıtlarda yazı olmadığının görülmesi üzerine yapılan incelemede kimyevi bir mürekkeple yazılmış olduğu anlaşılmıştır. Böylelikle Mustafa Sagir deşifre edilmiştir. (Bk.: Emin Âkif Ersoy, a.g.e., s.69-70.)

Konuyla ilgili bir çalışmaya göre ise Mustafa Sagir, Kastamonu'dan 11 Aralık 1920 tarihinde Ankara'ya gelmiş, Kılıç Ali Bey tarafından karşılanmış ve Meclis binasında Mustafa Kemal Paşa ile görüşürülmüştür. Kendisini Millî Mücadele taraftarı bir mücahit olarak göstermeye çalışmıştır. Ancak yaptığı çeşitli görüşmelerin dikkat çekmesi üzerine, Dâhiliye Vekili Adnan Bey'in emriyle takip edilmeye başlanmıştır. Yazışmaları takip edilmiş ve mektuplardan biri üzerinde yapılan kimyevi araştırma sonucu, amonyak kullanılarak yazılmış yazılar bulunmuştur. Takip edilen Mustafa Sagir Mustafa Kemal Paşa hakkında yazdığı bir mektubun deşifre edilmesinden sonra, casusluk suçu ile tevkif edilmiştir. Sagir'in, Mustafa Kemal Paşa'ya suikast tertiplemek istediği anlaşılmıştır. Ankara İstiklal Mahkemesinde yargılanmış ve idam cezasına çarptırılmıştır. İdam cezası 24 Mayıs 1921 tarihinde infaz edilmiştir. (Salih Kış, "İşgal İle İstiklal Arasında Anadolu'da Bir İngiliz Casusu: Mustafa Sagir", **Tarihin Peşinde**, Yıl: 2009, S 1, s.201-202, 207.) Bu makalede Mustafa Sagir'in deşifre edilmesi ve yakalanması sürecinde, Mehmet Akif'ten bahsedilmemektedir.

Matbaası'nda basılmıştır³⁴. 11 Kasım 1920 tarihli Kastamonu Açıksöz gazetesinde Mehmet Akif'in "Ey Müslüman!" ve 25 Kasım tarihinde de "Ey Cemaat Uyanın!" makaleleri yayınlanmıştır³⁵.

Mehmet Akif halkla ve şehrin aydınlarıyla münasebetler kurmuştur. İlk konuşmasını 19 Kasım 1920 günü Nasrullah Camii'nde yapmıştır. Kastamonu konuşmalarında Kur'an'dan seçtiği sûre ve âyetler üzerinde durmuş, âyetleri tefsir etmiş ve günün siyasal ortamına uygun biçimde yorumlamıştır. İngilizlerin İslâm dünyasında yaptığı kötülükleri, vahşetleri; böl, parçala ve yönet siyasetini bütün çıplaklığı ile anlatmıştır. İçinde bulunulan durumdan kurtulmak için birlik ve beraberlik içinde hareket edilmesi gerektiğini özellikle vurgulamıştır³⁶. Akif'in Nasrullah Camii'ndeki va'azının basıldığı Sebilürreşad sayıları, çoğaltılıp dağıtılmak üzere Anadolu'nun bütün illeri ile sancak ve kazalarındaki valilere, mutasarrıflara, kaymakamlara ve müftülere gönderilmiştir³⁷.

Mehmet Akif Kastamonu'ya hareketinden önce Meclis'ten bir buçuk aylığına izin almış ve Kastamonu'da bulunduğu süre içerisinde izin süresini doldurmuştur. Bu nedenle Meclis'ten tekrar izin istemiştir. Meclis'in 7.12.1920 tarihli oturumunda aralarında Burdur Mebusu Mehmet Akif Bey'in de bulunduğu beş kişinin izin taleplerine dair aşağıda yer alan evrak okunmuştur³⁸:

"Heyeti Umumiyeye

Merbut listede isimleri muharrer Âzayı kiramın izin taleplerini havi takrirleri 5 kânunuevvel 1336 tarihinde münakit Divanı Riyaset içtimaında tezekkür edilerek isimleri hizasındaki erkam miktarınca izinleri tensip edilmiştir. Heyeti umumiyenin nazarı tasvibine arz olunur.

Büyük Millet Meclisi Reisi

Hasan Fehmi

34 Mustafa Eski, **Milli Mücadele'de Mehmet Akif Kastamonu'da**, Ankara 2010, s. V.

35 Mustafa Karakaya, "Mehmet Akif'in Milli Mücadeledeki Seyahatleri", **Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu**, Balıkesir Valiliği, 2011, s.211.

36 Mehmet Akif'in Kastamonu konuşmaları dört ana başlık altında toplanmış ve Sebilür-Reşad dergisinde yayımlanmıştır: Nasrullah Kürsüsünde (25 Kasım 1920, s 464), Müslümanların Terakkileri İslam'a Sarılmalarına Bağlıdır (3 Aralık 1920, s 465), Tam Müslüman Olmadıkça Felah Yoktur (13 Aralık 1920, sayı: 466), Ye'se Düşenler Müslüman Değildir (3 Şubat 1921, s 467). Bk.: Eski, **a.g.e.**, s. V-VI.

37 Semiz - Akandere; a.g.m., s.924.

38 **TBMMZC**, 110. İçtima, 7.12.1336 Salı, Devre: 1, C 2, İçtima Senesi: 1, s.255.

*Trabzon Recai Bey, şubat nihayetine kadar temdiden,
Denizli Hasan Efendi, iki mah, temdiden,
Burdur Akif Bey, bir mah, temdiden,
Muş Rıza Bey, üç mah, tahsisat devresini ikmalinden sonra,
Muş Hacı Ahmet Efendi, üç mah, tahsisat devresini ikmalinden sonra.”*

Okunan bu evraktan sonra Meclis Reisi tarafından izin talepleri oylanmış ve kabul edilmiştir. Bu evrakta yazan “*temdiden*” ifadesi, Mehmet Akif’in daha önce almış olduğu bir buçuk aylık izni uzatmak için izin istediği anlamına gelmektedir.

Mehmet Akif Kastamonu’da iken burada bir ev kiralamış, kendisinden iki hafta sonra Kastamonu’ya gelen eşi ve çocukları bu eve yerleşmiştir. Mehmet Akif, Ankara’ya dönerken ailesini Kastamonu’da bırakmıştır³⁹. Kastamonu’daki çalışmalarını bitiren Mehmet Akif 24 Aralık’ta şehirden ayrılmıştır⁴⁰.

3. Londra Konferansına Temsilci Gönderilmesi Hususunda İstanbul Hükümeti İle Yapılan Yazışmalar, Mehmet Akif Bey’in İstanbul’a Yazılacak Telgrafla İlgili Kaleme Aldığı Metin ve Bu Metne Mustafa Kemal Paşa’nın Tepkisi

TBMM’nin Londra Konferansına İstanbul Hükümeti vasıtasıyla davet edilmesi üzerine Sadrazam Tevfik Paşa’nın Mustafa Kemal Paşa’ya yazdığı telgraflar ve karşılıklı yazışmalar konusunda Meclis’te uzun tartışmalar yaşanmıştır. 8 Şubat 1921 tarihli 147’nci oturumunun üçüncü celsesinde “*Sevr muahedenamesi hakkında İstanbul’da Tevfik Paşa’ya çekilen telgraf*” başlıklı görüşme de bunlardan birisidir. Görüşmelerin başında söz alan Heyeti Vekili Reisi Fevzi Paşa, daha önce İstanbul ile muhaberenin neticesini arz ettiğini, bunun için Meclis’in cevap vermek için bir karar aldığını, ancak üç dört gündür bunun ertelenmesinin İstanbul ile ilişkilerde karışıklıklara sebebiyet verdiğini, bu nedenle cevabın verilerek İstanbul ile hesabın kesilmesini istemiştir⁴¹.

Fevzi Paşa’dan sonra söz alan Mehmet Akif, İstanbul’la aradaki yanlış anlamaların kalkması ve ikiliğin bertaraf edilmesi için Meclis’in karar ver-

39 Emin Âkif Ersoy, **a.g.e.**, s.71, 74.

40 Eski, **a.g.e.**, s. VI.

41 **TBMMGZC**, 147. İnikat, 8 Şubat 1337 Salı, Devre: 1, C 1, İçtima Senesi: 1. **TBMM Gizli Görüşme Zabıtları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, C 1, Ankara, 1985, s.410.

diğini, bu kararda İstanbul'a Meclis tarafından bir telgraf yazılmasının ve bu telgrafın son cevap olması kararının alındığını hatırlatmıştır. Antalya Mebusu Hamdullah Suphi, bunun yazılmış olduğunu ve Meclis'te okunduğunu belirtmiştir. Mehmet Akif bu müdahaleye cevap olarak, kendisinin o telgraf müsveddesinde söylenilmesi uygun olmayacak birçok hakikatler gördüğünü, metnin lisanının gayet sert olduğunu, daha uzlaşmacı yazılması gerektiğini söylemiştir. Eğer Meclis'in talepleri ılımlı bir lisanla, yumuşak bir üslupla ifade edilirse ve talepler İstanbul hükümeti tarafından kabul edilmezse o zaman mesuliyet ve vebal onların omuzlarına yüklenecek, kabul ederlerse de iş bitmiş olacaktır. Mehmet Akif bu kısa açıklamasının ardından kendisi tarafından karalanmış olduğunu belirttiği metni okumaya başlamıştır. Söz konusu metin şöyledir⁴²:

“Ankara ile İstanbul arasında cereyan eden muhaberatın İstanbul'un henüz gerek kendi vaziyetini, gerek Anadolu'nun vaziyetini layıkıyla ihata edemediği kanaati hasıl oluyor. Milletın beratı idamından başka bir şey olmayan Sevr muahedenamesini İstanbul'a kabul ettiren esbabın burada mevzubahis edilmesini münasip görmüyoruz. Ancak milletin istiklâli o muahedename-nin birkaç maddesinin tadil ve tebdiliyle temin olunamayıp, büsbütün ortadan kalkmasına mütevekkif bulmasına nazaran vaktiyle o muahedenameyi kabul edenlerin bugün konferansta lazım gelen vak-ü tesiri haiz olamayacakları pek tabidir. Mütarekeden beri devam eden ve inayeti Hakla hayat ve istiklâlimizin halâsına kadar devamı muhakkak olan mücahede-i milliye sayesinde bugün lehimize olarak bir vaziyet inkişaf etti. Bu müsait vaziyetten istifadeye koşmak bütün kuvvayı Devlet için bir vecibei hayatiye iken, İstanbul'un hakayiki ahvâle göz yumarak ruhtan ziyade şekil ile meşgul olduğu nazarı teessüfle görü-lüyor. Zaman, geçmiş vakayii tahlil ile uğraşacak zaman değildir. Ecnebler Devletimizin bütün varlığını payimal etmişler, en tabii hukukunu çiğnemekten sıkılmamışlardır. Bu tecavüzlere diğer taraflardan evvel maruz kalan ve el'an ecnebi tahakkümü altında baş bile kaldıramayan İstanbul'un bu ahvali göz önünde tutarak ona göre bir vaziyet ittihaz etmesi zaruri iken, makûs bir istikamet alması cidden mucibi teessüftür. İstanbul nazarında henüz resmen âsi telakki edilen Anadolu bugün istiklâli için, Makamı Hilafet ve Saltanatın tahlisi için canla başla uğraşıyor, düşmanların muhacematına göğüs geriyor; bu yolda kanını döküyor. Binaenaleyh bugün söz sahibi ancak kendisi olmak icabedeceğini itiraf ve kabul etmek ve aradaki sui tefehhümü bertaraf ederek B.M.M.'ne tefyizi umur eylemek kendisinin ve bütün memleketin selameti

42 TBMMGZC, 147. İnikat, 8 Şubat 1337 Salı, Devre: 1, C 1, İçtima Senesi: 1, s.410-411.

namına İstanbul için en mütekaddim ve en mütehattim bir vazifedir. Bugün İnanyeti Hakla millet vahdetini temin etmiş, meşru Meclis ve Hükümetini teşki ile ordularını tanzim eylemiş, her türlü müdahalatı ecnebiyeden âzade olarak tenfizi ahkâm ve kazada bulunmuş iken, bütün bu şeraitten tamamiyle mahrum bulunan İstanbul'un hâlâ eşkal ve merasim ile uğraşması menafi millet ve maslâhatı ümmetle katiyen kabili telif değildir. Bugün İstanbul'un uhdei hamiyetine düşen en mühim vazife derhâl B.M.M.nin meşruiyetini tasdik ve konferansa murahhas göndermek hakkının münhasıran bu Meclise ait olduğunu ilân etmektir. Bunun hilâfında hareket milletin halâsına set çekmek, tefrika ve inkisama bâdi olmak, Makamı Hilafet ve Saltanatı (papalık) gibi kuvvayı maddiyeden mahrum ve gayrimeşru bir şekilde sokarak ecnebilerin amâline bâziçe derekesine indirmek demektir. Buna ise Şeriati garrayı İslâmiyenin katiyen müsaadesi yoktur. Kaldı ki Müslümanlık nazarında pek büyük bir mevkii dinisi olan Makamı Muallâyı Hilafeti vaz'ı meşruundan çıkarmaya hiçbir ferdin, hatta o makamı işgal eden Zatı Şahanenin bile salâhiyeti olamaz. İradei Şahane maslâhatı ümmet üzerine ibtina ederse muteber ve muta olur. Evet, zatı Şahanenin arzuyu zâti ve emri hususileri başkadır; Ümmetin emini olmak hay-siyetiyle der'uhte buyurdıkları emaneti Hilafetten mütehassıl şahsiyeti maneviyenin iradesi başkadır. Binaenaleyh bugün Zatı Şahâne bütün amali hususiyelerinden tecerrüt etmek ve o, der'uhte buyurdıkları emaneti kübradan mütehassıl şahsiyeti maneviye namına maslâhatı Ümmet muktezası veçhile iradatı âliyede bulunmak mecburiyeti şeriyesinde dirler. Maslâhatı Ümmetin muktezası ise (icmai ümmet) mahiyetinde olan ve bir kuvvei maddiye istinad eden B. M. Meclisi, evet ancak bu Meclis izhar etmek mevkiinde bulunuyor. Malûmdur ki dini İslâmın kıyam ve bekası için zaruri olan teşhizi cüyüş, seddi sugur, tenfizi ahkâm ve kaza şeraiti esasîyesini bilküllüye iptal ile Makamı manâyı Hilâfeti mühmel bir hâle koyan (Sevr) muahedenamesini kabule cevazı şer'i yoktur. Şayet İstanbul'u böyle gayrimeşru bir vaziyete sokan sebep cebrü ikrah ise bugün o sebebin zâil olduğu iddia olunamaz. Binaenaleyh ecnebilerin cebrü ikrahiyle bütün şeraiti esasîye şeriyesinden tecrit edilen Makamı Hilâfet ve Saltanat için o şeraiti temin eden B. M. M. 'ni derhâl Makamı Celili Hilâfetin kuvvei müeyyidesi olarak tasdik ve bu Meclisin icmai ümmet mahiyetinde olan mukarreratını kabul ile kendi vaz'ı meşruunu iktisap etmek bir vazifei şeriye olduktan başka beynelmüslimin büyük bir mevkii ihtiramı bulunan Hanedanı Ali Osmanın ilelebet bu mevkii mümtazı muhafaza edebilmesi için de elzemdir. Gerek Zatı Şahanenin, gerek bütün Cihanı İslâmın malumu olmalıdır ki B. M. Meclisince bugün Makamı Hilafet ve Saltanatın halâsını

ve milletimizin istiklâli tamını temin etmekten başka hiçbir gaye mutasavver değildir ve bunun böyle olduğunu her milletvekili ferden feda yemin ile teyit etmiştir. Onun için bugün İstanbul'un mânasız vesveselerle nazarı ecanipte milletin vahdetini kesredecek gayrimeşru bir tavır takınmasına B. M. Meclisi son derece müteessiftir. Artık bu gayrimeşru vaziyete bir an evvel hâtime vermek; bu zavallı, bu fedakâr milletin mukadderatını idare etmekte bulunan B. M. Meclisiyle tevhide mesai etmek, aynı gayenin husulüne elbirliğiyle çalışmak dinî, vatanî, millî vazâifin akdemidir. Binaenaleyh gayemizin husulünden sonra aramızda halli pek kolay olan mesaili dahiliyeye ait bir takım noktai nazar ihtilâflarının bugün katiyen mevzubahsedilmemesini ve yalnız dinü milletin menafî âliyesi düşünülerek derhâl B. M. Meclisinin meşruiyetini kabul ve intihap ettiği murahhasların tasdik edilmesini, bu suretle aradaki ikiliğin kaldırılarak Kur'an'ın ve sünneti Resulün emri veçhile Devlet ve milletimizin ecanibe karşı yekpare bir bünyanı marsus hâlinde tecelli ettirilmesini selâmeti dinü devlet namına son defa olarak temenni ederiz. İşbu kararımız Teyfik Paşa'ya aynen tebliğ olunmak üzere Heyeti Vekileye tevdi olundu.”

Mehmet Akif'in okumuş olduğu bu metnin ardından bazı mebuslar söz alarak konuyla ilgili görüşlerini açıklamışlardır. Antalya Mebusu Hamdullah Suphi Bey kendisinin de ilk zamanlarda yumuşaklıkla işi halletmek taraftarı olduğunu, ancak sarayın davranışları sonrası İstanbul'u aklı mantık dairesinde harekete geçirmenin imkânsız olduğunu gördüğünü söylemiştir. Mersin Mebusu İsmail Safa Bey, İstanbul'un bazen fetvalarıyla, bazen silahlarıyla Ankara Hükümetini mağlup etmeye çalıştığını, Meclis'e murahhas gönderme hakkını çok gördüğünü, buna karşın Meclis'in murahhaslarını seçip gönderdiğini, meselenin böylece kapandığını söylemiştir. İzmit Mebusu Hamdi Namık Bey, Mehmet Akif'in İstanbul'a yazılacak telgrafın Heyeti Vekilece kabul edilen şeklinin şiddetli olduğu yönündeki ifadesine katılmadığını, Mehmet Akif'in cevabı içerisinde yer alan, İstanbul'un Meclis'in meşruiyetini tanımasına yönelik isteğin, bir zaaf olduğunu, İstanbul'un zaten Sevr'i kabul ettiğini ve şimdilik hilafet ve saltanattan bahsetmenin de yersiz olduğunu belirtmiştir. Bolu Mebusu Tunalı Hilmi Bey, iki üç kelime değişikliğiyle beraber, Mehmet Akif'in müsveddelerinin cidden tercih edilebilir olduğunu söylemiştir. Sivas Mebusu Emir Bey ise, Heyeti Vekilenin aldığı vaziyetin bir beyanname şeklinde duyurulmasını talep etmiştir. Bu beyanname zaten İstanbul'a da ulaşacak ve bütün dünya da İstanbul'un aldığı vaziyetin gayri münasip olduğunu tasdik edecektir⁴³.

43 TBMMGZC, 147. İnikat, 8 Şubat 1337 Salı, Devre: 1, C 1, İçtima Senesi: 1, s.412-414.

Bu konuda söz alan Ankara Mebusu Mustafa Kemal Paşa ise öncelikle heyeti murahhasa meselesinin kendilerince kati surette halledilmiş olduğunu belirterek, bu konuda Meclis'in son ve kati kararını tebliğ mecburiyeti olduğunu söylemiştir. Meclis'in kararını tebliğ hususunda Mehmet Akif'in yazmış olduklarında bazı mühim değişiklikler yapılmasının gerekli olduğunu söyleyerek aşağıdaki açıklamayı yapmıştır⁴⁴:

"... Baş tarafta Sevr muahedesinin bazı maddelerini kabul etmektense, Sevr muahedesinin heyeti umumiyesini tadil etmek lazımdır, diyor. Bunu bugün B.M. Meclisinin beyannamesinde zikretmek diplomatik bir hatadır. Biz Sevr muahedesini kabul etmediğimizi ilân ettik ve bu azimde bulunduğumuzu birbirimize söylüyoruz. Fakat bundan sonraki muamelemizin kati ifadesi baş murahhasımızın sözüyle başlayacaktır. Bunun zamanı mıdır, değil midir? O ayrı, başlı başına bir meseledir.

Sonra mesela ikinci sayfasında ("...bugün lehimize olarak bir vaziyet inkişaf etti. Bu müsait vaziyetten istifadeye koşmak bütün kuvayı devlet için bir vecibeyi hayatiye iken İstanbul'un hakayiki ahvale göz yumarak..." deniyor.) Vaziyet böyle değildir efendiler. Elhamdülillah bizim vaziyetimiz iyidir. Muztar vaziyette değiliz, koşma vaziyetinde de değiliz. Henüz bize yapılan teklifin ciddiyetine emniyet yoktur. Biz koşmuyoruz, fakat bazı hukukumuzu dünyaya ilân etmek için gidiyoruz. Bu manada kabul, tabii Tevfik Paşa'nın dediği olmuştur, aman fırsat zuhur etmiştir. Hayır efendiler; böyle değildir. Yani bu gibi ufak şeyler vardır.

Sonra burada deniliyor ki bu meclis meşrudur. Sonra burada deniliyor ki, ("Bugün İstanbul'un uhteı hamiyetine düşen en mühim vazife derhâl Büyük Millet Meclisinin meşruiyetini tasdik ve konferansa murahhas gönderme hakkının münhasıran bu Meclise ait olduğunu ilân etmektedir...") Efendiler bu Meclis meşrudur ve bunun meşruiyetini kimseye tasdik ettirmek lazım değildir. İkincisi; bu meşru Meclis, meşru ve salahiyyatlar olan murahhaslarını göndermiştir. Bu heyetin Avrupaca tanınması için Tevfik Paşaya ricaya ihtiyacımız yoktur. Binaenaleyh böyle bir şeyi beyannamemizde söylemek, giden heyeti murahhasamızın kıymetini sifıra indirmek demektir.

Sonra efendiler; makamı Hilafet ve Saltanatın tabiri sırasında Papalık kullanılmıştır. Makamı Hilafet ve Saltanatın Papalık kelimesiyle heyetimiz tarafından ifade olunmasına ve bu kelimenin kullanılmasına bendeniz şahsen taraftar olamam.

44 TBMMGZC, 147. İnikat, 8 Şubat 1337 Salı, Devre: 1, C 1, İçtima Senesi: 1, s.414-415.

Yine altıncı sayfada bazı izahat vardır: “Sevr muahedesi kabul etmeye cevazı şer’i yoktur” deniliyor. “Edilirse makamı muallayı Hilafeti mühmel bir hâle getirir” deniyor. Hâlbuki Sevr muahedesi kabul edilmiş ve makamı hilafeti mühmel bırakmıştır. Malumu alinizdir ki efendiler, Şurayı Saltanatta Sevr muahedesi Zatı Şahane bizzat ayağa kalkmak suretiyle kabul etmiştir. Binaenaleyh vaki bir şeydir. Eğer bu vaki gibi kabul edilirse, zaten Makamı Hilafet ihmal edilmiştir. Hâlbuki biz bunu itiraf etmek istemiyoruz. Onun için bunun da ifadesi zamanı gelmiş ise ...

Sonra yedinci sayfasında yine Zatı Şahanedan B.M. Meclisinin tasdiki talebediliyor. Evvelki başka bir manada idi, bu da başka bir manadadır. Hâlbuki efendiler biz Zatı Şahane, İstanbul’da düşman süngüsü altında iradesini istimale gayri muktedir, yani esirdir, dedik. Binaenaleyh bizim Meclisimizi bir esir tasdik edemez. Bu da doğru değildir. Olsa olsa o zat Meclisi kabul ettiğini ve tanıdığını -dikkatle yazılmak lazım geleceğine dair bir fikir vermek için söylüyorum, tanımak başkadır, tasdik etmek başkadır. Çünkü herkes tanıyabilir- ilân etmesini...

Sonra efendiler, sekizinci sayfasında “bugün şöyle böyle anlaşalım ve bunun husulünden sonra aramızda pek kolay olan idarei dahiliyeyi...” Şimdi efendiler, iki şahıs konuşmuyor. Bir milletle bir şahıs konuşmuyor. Öyle pazarlık olmaz zannederim. Malumu aliniz hakimiyet bila kaydü şart milletindir. Artık bunda pazarlık hakkı bizde mevcut değildir. Böyle bir pazarlık olmaz zannederim. Azmü imanımızda bir tereddüt ve teşevvüş olduğunu bugünden ilân etmiş oluyoruz. Binaenaleyh kimse ile pazarlığımız yoktur. Meşruiyet üzerinde bulunuyoruz. Akıl ve mantık üzerinde bulunuyoruz. Bunlardan sarfi nazar etmek doğru bir şey olamaz.

Sonra, son sahifesinde bazı ifadeler var. Şöyle böyle olursa mevcut olan ikilik bertaraf edilmiş olur. Bu da tabii siyasi bir ifade değildir efendiler. Biz ikilikten bahsetmedik ve etmeyiz efendiler. Biz vahdeti tamme hâlindeyiz. İkilik iddia eden onlardır. Onu biz iddia etmekle sarahaten onların vaziyetini kabul etmiş oluyoruz. Bu tabiri yazmakla onların vaziyetini tasdik etmiş oluruz. İkilik yoktur. Vahdet vardır ve bu vahdeti tanımayan hâli delalette bulunanlar vardır. Binaenaleyh görülüyor ki, bu gibi icrai hususatta teferruata girişmek doğru değildir...”

Bu konuşmalardan sonra Mehmet Akif tarafından hazırlanan cevap metni gündemden çıkmıştır. Mustafa Kemal Paşa konuşmasının sonunda, Meclis’in

kararı ne ise, Tevfik Paşa'ya son yazdığı telgrafa cevaben iki üç madde olarak münasip bir surette ve kısaca yazılmasını teklif etmiştir.

4. İstiklal Marşı'nın Kabulü

İstiklal Marşı yazılması talebi, bu konuda bir yarışma açılması, yarışma sonuçlarının değerlendirilmesi süreci Mehmet Akif'in Meclis faaliyetleri haricindedir. Mehmet Akif, kendisinden İstiklal Marşı yazılması talebi sonrası bu konuya dahil olmuştur. Marşın kabulü ve Meclis'te okunması sürecinde de, kendi kişiliğine ve mütevaziliğine uygun olarak, herhangi bir etkide bulunmamıştır. Bir Meclis faaliyeti olarak gerçekleşen İstiklal Marşı'nın kabulü süreci, Birinci TBMM'nin önemli icraatlarından birisi olmuş ve Mehmet Akif'in milli marş yazarı olarak ebedileşmesini sağlamıştır. Milli marşın yazılma ve kabulü süreci kısaca şöyle cereyan etmiştir:

Erkânı Harbiye-i Umumiye Reisi İsmet (İnönü) Bey'in Maarif Vekili Rıza Nur Bey'den, millî heyecanı kuvvetlendirecek tarzda bir milli marş hazırlanması isteği üzerine, Mehmet Akif'in Kastamonu'da bulunduğu günlerde, Maarif Vekaleti bir millî marş yarışması açmıştır. Yarışmayı kazanacak esere para ödülü de vaat edilmiş, ancak yarışmaya katılan şiiirlerin hiçbiri Millî Marş olmaya layık görülmemiştir. Rıza Nur'dan sonra Maarif Vekili olan Hamdullah Suphi Bey Mehmet Akif'i yarışmaya dahil etmeye çalışmıştır. Mehmet Akif yarışmaya, para ödülü olduğu için katılmayı kabul etmediğinden, Hamdullah Suphi Bey'in ödül konusunda kendisinin istediği değişikliğin yapılacağı teminatı sonucu Mehmet Akif marş yazmaya başlamıştır.

Meclis'in 26 Şubat 1921 tarihli 157'nci oturumunda "*İstiklâl Marşı hakkında Maarif Vekaletinden mevru tezkere*" görüşülmüştür. Meclis Reisi tarafından tezkerenin Maarif Encümenine gönderilmesinin teklif edilmesi sonrası İzmit mebusu Hamdî Nâmık Bey, marş yazarları arasında Maarif Encümeninden bir zatın da bulduğunu söyleyerek Mehmet Akif'i kastetmiş ve bu nedenle ayrı bir encümen seçimini teklif etmiştir. Hamdî Nâmık Bey'in bu teklifi Meclis'te gürültülere neden olmuş, Karesi mebusu Hasan Basrî Bey, "*Mehmet Akif o zilleti irtikâp etmez, katiyen ona tenezzül etmez*" diyerek Mehmet Akif'in kendi şiiiri de aralarında olduğu için tarafî davranabileceğinin ima edilmesine tepki göstermiştir. Hamdî Nâmık Bey, "*Maarif encümeniyle olmaz, bunu erbabı ihtisastan mürekkep bir encümen tetkik etsin.*" diyerek ayrı bir encümen isteğinde ısrar etmiştir. Bu tartışmaların sonunda Kırşehir mebusu Yahya Galip Bey'in,

İstiklâl marşı hakkında Maarif Vekâletinden gönderilen parçaların basılması ve mebuslara dağıtılması önerisi oylanarak kabul edilmiştir⁴⁵.

Meclis'in 1 Mart 1921 tarihli 1'inci oturumunda, Karesi Mebusu Hasan Basri Bey'in, İstiklâl Marşı güftesinin Hamdullah Suphi Bey tarafından Meclis kürsüsünden okunmasına dair takriri görüşülmüştür. Henüz milli marş kabul edilmemiş olduğundan Bursa mebusu Muhiddîn Baha Bey, '*Hangi istiklal marşı?*' sorusunu yönelmiştir. Karesi mebusu Hasan Basrî Bey kürsüye çıkıp İstiklal Marşı'nın yazımı süreciyle ilgili kısa bir açıklama yaptıktan sonra, kendi oyunu açıklamakta olduğunu söyleyerek Mehmet Akif tarafından kaleme alınan "İstiklal Marşı"nın tamamını okumuştur. Marşın okunması sırasında Meclis'te bir coşku hasıl olmuş, hemen her kıtanın sonunda alkışlar gelmiş, marşın sonunda ise mebuslar tarafından sürekli alkışlarla mukabele edilmiştir⁴⁶.

Mehmet Akif tarafından yazılan "İstiklal Marşı"nın milli marş olarak kabulü ise "*Maarif Vekâletinin İstiklâl Marşı hakkındaki tezkeresi*"nin görüşüldüğü Meclis'in 12 Mart 1921 tarihli 6'ncı oturumunda gerçekleşmiştir. Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey konu ile ilgili konuşmasında "İstiklal Marşı" hakkında ne kadar evvel bir karara varılırsa o kadar fazla fayda sağlanacağını ifade etmiştir. Maarif Vekilinin bu konuşması sonrası İstiklâl Marşının ruznameye alınarak müzakeresi oylanmış ve kabulü sonucu konuyla ilgili görüşmeye geçilmiştir⁴⁷.

Kütahya Mebusu Besim Atalay Bey'in, "*ısmarlama yazılan şiirler yaşamaz, ısmarlama şiirlere verilecek memleketin parası yoktur*" şeklindeki eleştirisi üzerine Hamdullah Suphi Bey, para meselesi ile bu şiirler arasında bir münasebet bulmanın yanlış bir düşünce olduğunu, şiirlerini yollayan şairlerin, senelerce bütün memleketin kederlerini, ıstıraplarını, bütün mefahirini söyleyen şiirler yazdıklarını, şairlerin hiçbirisinin para hakkında, bir şey söylemediklerini, Mehmet Akif'in yazmaktan çekinmesinin bazılarının hatırına para gelmesinden korkmasından olduğunu söylemiştir. Kastamonu Mebusu Dr. Suat Bey, yazılan marşların içindeki en güzel marşın Mehmet Akif'in yazmış olduğu İstiklâl Marşı olduğunu, bundan evvel de Mecliste büyük bir vect uyandırdığını, bu nedenle bu marşın tasvip edilmesini teklif etmiştir. Bolu Mebusu Tunalı Hilmi Bey ise, Mehmet Akif tarafından yazılmış marş kastederek, bu marşın milletin ruhundan doğma bir marş olmadığını, kabul

45 TBMMZC, 157. İçtima, 26.2.1337 Cumartesi, Devre: 1, C 8, İçtima Senesi: 1, s.434.

46 TBMMZC, 1. İçtima, 1.3.1337 Salı, Devre: 1, C 9, İçtima Senesi: 2, s.12-13.

47 TBMMZC, 6. İçtima, 12.3.1337 Cumartesi, Devre: 1, C 9, İçtima Senesi: 2, s.85

edilecek marşın milletin ruhuna tercüman olacak bir marş olması gerektiğini söylemiştir⁴⁸.

Bazı mebuslar tarafından verilen İstiklâl Marşı seçiminin Maarif Vekâletine ait olmasına; İstiklâl Marşı seçilmesi ve kabulü için erbabı ihtisastan mürekkep bir encümen kurulmasına; İstiklâl Marşının şubelerce teşkil edilecek bir encümeni mahsus tarafından tetkik ve tasdik olunmasına; şair ve bestekârlardan mürekkep bir encümen teşkiline yönelik takrirler yapılan oylamalar sonucu reddedilmiştir. Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey de yeni bir encümen teşkilî fikrine karşı çıkmış, mevcut yedi şiirin riyasetçe ayrı ayrı oya sunulmasını ve en çok takdir görülenin kabulünü talep etmiştir⁴⁹.

Kastamonu Mebusu Dr. Suat Bey, Karesi Mebusu H. Basri Bey, Ankara Mebusu Şemseddin Bey, Bursa Mebusu Operatör Emin Bey, Bitlis Mebusu Yusuf Ziya Bey, Isparta Mebusu İbrahim Bey tarafından, her biri ayrı ayrı olmak üzere, müzakerenin kifayetine ve Mehmet Akif'in İstiklâl Marşının kabulüne dair takrirler verilmiştir. Ayrıca Kırşehir Mebusu Yahya Galip Bey tarafından da Mehmet Akif tarafından yazılan marşın kendisi tarafından kürsüde okunması teklif edilmiştir. Mehmet Akif tarafından yazılan marşın İstiklâl Marşı olarak kabulü oylanmış ve kabul edilmiştir. Kırşehir mebusu Müfit Bey, Hamdullah Suphi Bey'in bu marşı kürsüden bir daha okumasını; Konya mebusu Refik Bey ise istiklâl Marşının ayakta okunmasını teklif etmiştir. İstiklâl Marşı, Hamdullah Suphi Bey tarafından kürsüde tekrar okunmuş, mebuslarca sürekli alkışlar arasında ayakta dinlenmiştir⁵⁰.

5. Meclis'te Matbuat ve "Sebilürreşad" Tartışmaları

1337 (1921) yılı Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi bütçesi görüşmelerinde, Konya Mebusu Vehbi Efendi ve Kırşehir Mebusu Yahya Galip Efendi yaptıkları konuşmalarda, Matbuat ve İstihbarat Müdüriyetinin lüzumsuz kadrolaştığını, bu teşkilata ayrılan paraların gereği gibi kullanılmadığını, böyle bir teşkilata gerek olmadığını belirtmişlerdir. Sinop Mebusu Hakkı Hami Bey, bu dairenin vazifesini hakkıyla ifa edip edemediği hususunda kendisinin de mütereddit bulunduğunu, Ankara merkezinde bir propandaya lüzum olmadığını, aydınlanmaya muhtaç olan yerlerin köyler olduğunu söylemiştir. Merkezde birçok gazete çıkmakta, ancak bunlardan livalara, gitse gitse sekiz on tanesi gitmekte ve bunları da muayyen bir iki kiraathaneye

48 TBMMZC, 6. İctima, 12.3.1337 Cumartesi, Devre: 1, C 9, İctima Senesi: 2, s.85-88

49 TBMMZC, 6. İctima, 12.3.1337 Cumartesi, Devre: 1, C 9, İctima Senesi: 2, s.87-88

50 TBMMZC, 6. İctima, 12.3.1337 Cumartesi, Devre: 1, C 9, İctima Senesi: 2, s.89-90

devam edenler okumaktadır. Çıkarılan ajanslardan köylünün haberi yoktur. Ayrıca ajanslar da köylünün anlayacağı tarzda değildir. Hakkı Hami Bey'e göre Matbuat ve İstihbarat Müdüriyetinin bugün yapacağı vazife, süngünün yapacağı işten mühimdir, fakat maatteessüf bu vazife sözde kalmıştır⁵¹.

Karesi mebusu Abdülgafur Efendi, Matbuat Müdüriyetinin kendisine mahsus bir matbaası ve memurları bulunduğu halde niçin kendisinin günlük bir gazete çıkarmadığını ve niçin diğer gazetelere destek sağlandığını sormuştur. Desteğin aleyhinde olmadığını ancak lüzumundan fazla para verildiğini söylemiştir. *Yenigün* ve *Hakimiyeti Milliye* gazetelerine destek verilip verilmediği konusunda konuşurken bir mebus tarafından "*Sebilürreşad'a da muavenet ediyorlar.*" şeklindeki ilave üzerine Abdülgafur Efendi, Matbuat Müdüriyetinin İslam âleminin yegâne bir dergisi olan *Sebilürreşad'a* zorluk çıkarmayı reva gördüğünü, ancak sonradan destek vermeye başlayarak, kağıt vesaire verdiğini söylemiştir. Ertuğrul Mebusu Hamdi Bey'in "*Etti, etti pekâlâ etti.*" şeklinde, *Sebilürreşad'a* destek verildiğini teyit etmesi üzerine Burdur mebusu Mehmet Akif konuya müdahil olmuş ve Hamdi Bey'i "*Bilmeyerek söyleme.*" diyerek uyarmıştır. Hamdi Bey'in "*Pekâlâ biliyorum.*" şeklinde karşılık vermesi üzerine kısa süreli bir tartışma çıkmış, Mehmet Akif, Hamdi Bey'i önce *dalkavuklukla* itham etmiş, ardından '*rezil herif*' ifadesini kullanmıştır. Hamdi Bey de aynı ifadelerle Mehmet Akif'e karşılık vermiş, Mehmet Akif'in "*Dalkavuksun hergele, sus.*" şeklindeki hitabı sonrası Meclis Başkanı bu atışmaya müdahale etmiş ve iki tarafı da susturmuştur⁵².

Matbuat Umumi Müdürü Muhittin Bey konuşmasında, matbuatın İstanbul'da fazla olduğunu, Ankara'da ve Anadolu'da matbuat olmadığını söyleyince Mehmet Akif müdahale ederek "*Kastamonu'da bir matbaa vardır ki emsâli İstanbul'da yoktur*" demiştir. Muhittin Bey, bu matbaanın motoru olmadığını söylemiş, Mehmet Akif de "*Zarar yok, el ile çevirirler. Yevmiye (20-30) bin gazete basılabilir.*" karşılığını vermiştir. Muhittin Bey bunun imkânı olmadığını saatte nihayet bin tane basılabileceğini söylemiş ve gazetelerin durumlarını açıklamaya devam etmiştir⁵³.

Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi bütçesinin devam eden görüşmelerinde *Sebilürreşad* gazetesine destek konusu gündemde kalmış, Malatya Mebusu Feyzi Bey, tartışmanın sadece *Sebilürreşad* için yapıldığını, destek yapılacaksa diğerlerine de yapılması gerektiğini söylemiştir. Bursa Mebusu

51 TBMMZC, 159. İçtima, 28.2.1337 Pazartesi, Devre: 1, C 8, İçtima Senesi: 1, s.513-515.

52 TBMMZC, 159. İçtima, 28.2.1337 Pazartesi, Devre: 1, C 8, İçtima Senesi: 1, s.517.

53 TBMMZC, 159. İçtima, 28.2.1337 Pazartesi, Devre: 1, C 8, İçtima Senesi: 1, s.517-519.

Muhittin Baha Bey konuşmasına, “Şair Mehmet Akif Beyefendi içinizde benim kadar seven pek çok adam olmadığına kaniim” sözleriyle başlayınca mebuslar arasından “*Akif Beyi sevmeyen yoktur*”, “*Hepimiz severiz*” sesleri yükselmiştir. Muhittin Baha Bey, Mehmet Akif Bey’in namı muhtereminin, Sebilürreşad hakkında Hükümetin muavenetini temin edecek kadar yüksek olduğunu, binaenaleyh Meclis’in böyle şeylerle meşgul olmaması gerektiğini söylemiştir. Bu noktada konuya müdahale etme gereği duyan Mehmet Akif “*Meclis bu husus için zaten evvelce karar vermiştir. Bu mesele bitmiştir. O takriri ben vermedim. Kim vermiştir, rica ederim söyleyiniz? Bu zaten mu-karrerdir. Tekrar takrir vermeğe hacet yoktur.*” demiş ve Meclis Başkanı tarafından da bu meselenin evvelce görüşüldüğü belirtilerek, farklı bir konuya geçilmiştir⁵⁴.

20.2.1338 tarihli Meclis oturumunda sabık Maarif Vekili Hamdullah Subhi Bey hakkında inceleme yapan encümenin mazbatası görüşülmüştür. Görüşmede söz alan Hamdullah Suphi Bey konuşmasının bir bölümünde, kendisinin belirli itikada sahip olanlara dindarane hürmet gösterdiğini, örneğin Burdur mebusu Mehmed Akif Bey’le kendisinin birbirine mütenakız görülen bir yolda senelerce çarpıştıklarını, Mehmed Akif Bey’in milliyetperverliğin daima aleyhinde enfes şiirler yazmış olduğunu söylemiştir. Hamdullah Suphi’nin bu sözlerine Mehmed Akif “*Ben kavmiyet aleyhinde bir adamım, milliyet aleyhinde değil!*” karşılığını vermiştir⁵⁵.

1338 (1922) yılı Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi bütçesi görüşmelerinde, Sebilürreşad konusu tekrar gündeme gelmiş, Karesi mebusu Hasan Basri Bey’in, “*Matbuat ve İstihbaratın memlekete yaptığı hizmetler varsa, bu hizmetlerin birinci numarasını Sebilürreşad teşkil eder*” sözü üzerine Antalya mebusu Hamdullah Subhi Bey, gazetenin köylerde jandarmalar tarafından cebren sattırıldığını, Türk milletini kahır altında eşeğe benzeten şeyler yayınlandığını söylemiştir. Hamdullah Subhi’nin bu ifadelerine tepki gösteren Mehmet Akif, “*Çıkar, göster, müfterisin.*” şeklinde karşılık vermiştir. Hasan Basri Bey, Hamdullah Subhi’nin Sebilürreşad’a altı bin lira verildiğini iddia ettiğini, ancak bunun yalan olduğunu söylemiş ve Matbuat Müdüriyetinin Sebilürreşad’a kağıt ve masraf olmak üzere verdiği desteğin 1336 senesinde (190) lira, 1337 senesinde (910) lira, 1338 senesinde (559) lira, ki

54 TBMMZC, 159. İçtima, 28.2.1337 Pazartesi, Devre: 1, C 8, İçtima Senesi: 1, s.533.

55 TBMMZC, 162. İçtima, 20.2.1338 Pazartesi, Devre: 1, C 17, İçtima Senesi: 2, s.72.

toplam (1 659) lira olduğunu açıklamıştır. Hasan Basri Bey devamla şunları söylemiştir⁵⁶:

“Sebilürreşad’ın en kara günlerde ifa ettiği hidematı ben söylemeyeceğim. Sebilürreşad’ın herkesin oraya kaçtığı zamanlarda, Kayseri’deki neşriyatı, sonra Kastamonu’ya geldiği zamanda (Nasrullah) Camii Şerifinde, Sevr Muahedesini parça parça, madde madde, fıkra fıkra cerh ve nakzedden o müthiş ve muazzam vaiz ve nasihat ve bütün neşriyatı meydandadır. Bu neşriyatın memlekette icra ettiği tesiri zannederim, inkâr edecek kimse yoktur. Sebilürreşad on dört senedir, hiçbir siyasi emele, hiçbir siyasi fırkaya ve hiçbir siyasi fikre, keyfe ve hiçbir şahsa boyun eğmemek suretiyle, kemali istiklâl ve hürriyetle çalışmış yegâne İslâmî ceridedir. Bu cerideyi İslâmiye hakkında bilittifak muavenet icra edilsin diye karar veren bu Meclisi Âlidir. Bu kararı kaldırın, üç yüz elli milyon Müslümanın ruhuna hitabeden ve üç yüz elli milyon İslâmın mahbubu kulübü olan bu cerideyi İslâmiye elbette yasar efendiler, ölmez... İslâmiyet yaşadıkça, bu cerideyi İslâmi neşriyatta devam edecektir. Şimdi hatırlıyorum. Demin hücum ettikleri Sebilürreşad’ın Müdürü ve Başmuharriri mücadelâtı milliyenin ilk başladığı zamanlarda İstanbul’dan kalkıp Balıkesir’e gelmişler ve bu mücadeleyi milliyenin kutsiyetini takdir ile irşadatta bulunmuşlardır. O vakit acaba diğer babayığitler niçin gelmiyorlardı? Efendiler Mazhar Müfid Bey burada iseler kanaatlerini söylesinler. Sebilürreşad’ın Sakarya muhasebatı esnasında memleket üzerinde icra ettiği tesirâtı lütfen söylesinler. Sebilürreşad Türklere sövmemiştir. Yalandır. Bu hücumlar çoktan beri müretteptir. Efendiler Sebilürreşad’a ben de yazıyorum, hem beş para almamak şartıyla ve yazmayı da bir vazifei diniye ve milliyeye addediyorum. Efendiler ben Türküm; Sebilürreşad ile her vakit temastayım. Türkü tahkir benim ve onların hatırlarından bile geçmemiştir. Efendiler bugün İstiklâl marşını yazan kimdir? Öteden beri bu mücahedatımıza iştirak eden Muhterem Akif Beyefendi işte burada; müşarünileyh Sebilürreşad’ın Başmuharriridir.”

16 Eylül 1922 tarihli oturumda, devam eden Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi bütçesi görüşmelerinde, Hamdullah Suphi Bey tarafından Sebilürreşad’a Matbuat Müdüriyetinin ne kadar masrafta bulunduğu sorulmuştur. Matbuat Müdürü Umumisî Ağaoğlu Ahmed Bey’in, Sebilürreşad’a katiyen para verilmediği, fakat her hafta bu gazetelere altı top kağıt verildiği

56 TBMMZC, 99. İçtima, 9.9.1338 Cumartesi, Devre: 1, C 22, İçtima Senesi: 3, s.596-597.

şeklindeki ifadesine Mehmet Akif karşı çıkararak bunu “*Dört buçuk top*” olarak düzeltmiştir⁵⁷.

7 Ekim 1922 tarihli oturumda, Karesi Mebusu Abdülğafur Bey, Burdur Mebusu Mehmet Akif Bey ve Karesi Mebusu Hasan Basri Bey tarafından aşağıdaki teklif yapılmıştır⁵⁸:

“*Riyaseti Celileye*

Mevzuubahis ve müzakere olan 344’ncü faslın sekizinci -Anadolu matbuatına muavenet- maddesinin tayyını teklif eyleriz.

16 Eylül 1338”

Bu teklifle birlikte Anadolu matbuatına destek faslındaki paranın kaldırılması, yani matbuata destek için bütçeye konulacak 30 bin liranın kaldırılması teklif edilmiş, yapılan oylama sonucu bu teklif kabul edilmiştir. Matbuata verilecek desteğin kaldırılması sonrası aralarında Sebilürreşad’ın da bulunduğu yayınlara verilen destekle ilgili konuların gündemden düştüğü görülmektedir.

6. Mehmet Akif Bey ve Arkadaşlarının İstanbul’daki Ahlaki Çöküşe Karşı Meclis’in Bir Beyanname Yayınlanmasına Dair Teklifleri

Meclis’in 31.12.1337 (1921) tarihli 137’nci oturumunda Burdur Mebusu Mehmed Akif Bey’le arkadaşlarının İstanbul’daki ahlaki çöküşe karşı millet meclisince bir beyanname yayınlanmasına dair aşağıdaki teklifleri okunmuştur⁵⁹:

“*B. M. Meclisi Riyaseti Celilerine*

Büyük Millet Meclisi Hükümetinin tevfikatı ilâhiyeye istinaden kurtarmak için uğraştığı eczayı vatan arasında müessesatı İslâmiyeyi en büyük mikyasta ihtiva eden İstanbul’da dinî ve millî ahlâkımızın ve kavaidi medeniyetimizin pek elîm bir surette ihlâl edilmekte bulunduğu her gün vâsılı sem-i teessürümüz oluyor. Bu şayanıesef mübalâtsizlikler Türk ve Müslüman kadınlarının düşmanı hayatımız olan ecnebi işgal kuvvetlerine mensup zabitlerle hususi ve umumi cemiyetlerde hembezm olmak ve bunlarla dans etmek gibi millî haysiyetimize ne kadar mugayir ise dinî akidelerimize ondan daha ziyade muhalif olan bir dereceye vardurulmuştur. Büyük Millet Meclisi âlemi İslâmın en büyük

57 TBMMZC, 103. İçtima, 16.9.1338 Cumartesi, Devre: 1, C 23, İçtima Senesi: 3, s.85.

58 TBMMZC, 114. İçtima, 7.10.1338 Cumartesi, Devre: 1, C 23, İçtima Senesi: 3, s.298.

59 TBMMZC, 137. İçtima, 31.12.1337 Cumartesi, Devre: 1, C 15, İçtima Senesi: 2, s.268-269.

merakizinden biri olan İstanbul'u Türk olduğu derecede Müslüman olmak üzere istirdad etmek azminde bulunduğu cihetle İstanbul ahalisini Müslümanlık ve Türklükten ayırmak gayesine matuf olan dahilî ve haricî her gûna cereyanlara ahvali haziranın müsaid olduğu mertebede mâni olmaya gayret etmek elzem olduğuna şüphe yoktur. Binaenaleyh; Büyük Millet Meclisi tarafından kendisinin tahtı velayetinde bulunan İstanbul ahalisinin bu kısmına hitaben bir beyanname ısdarı ve bu beyannamede gerek bu türlü fezahetlere cüret eden kadınların ve gerek bu kadınların harekâtının ayna derecede mesulü olan erkeklerinin inşallah bir âtii karipte şiddetli mesul tutulacağıının tebliğini teklif ederiz.

26 Kânunuevvel 1337"

Teklifin okunması sonrasında söz alan mebuslardan Karesi Mebusu Abdülgafur Bey, bu takrire kendisinin de imza koyduğunu belirterek, İstanbul'daki ahlâksızlıkların, namussuzlukların son zamanlarda tüyleri ürpertecek bir hale geldiğini, Türk ve Müslüman namını taşıyan birtakım kadınların maalesef hususi ve umumi cemiyetlerde, eğlence âlemlerinde ecnebi zabitleriyle düşüp kalktıklarını, onlarla kol kola, sine sineye dans ettiklerini, bunların Müslümanlığı, Türklüğü aşağılamak ve küçük düşürmek için türlü türlü iğrençlikler rezillikler ve alçaklıklar yaptıklarını söylemiştir. Bir taraftan Yunanlıların zulmüne tahammül edemeyerek gelen yüz binlerce göçmen kabileleri yatacak bir yer, yiyecek bir lokma ve giyecek bir arşın bez bulamazlarken diğer tarafta Beyoğullarında, Kadıköy'lerinde Türk ve Müslüman namını taşıyan birtakım rezillerin işgal kuvvetlerine mensup ecnebi zabitleriyle umumi mahallerde kol kola dans etmeleri, Türk ve Müslüman kalplerini parça parça edecek elîm ve feci bir hâdisedir⁶⁰.

Abdülgafur Bey'in bu sözlerine Kırşehir Mebusu Yahya Galîb Bey, "*Ora da Halife diye bir herif var, baksın yahu!*" şeklinde karşılıkta bulunmuştur. Abdülgafur Bey konuşmasına devamla, İstanbul'u düşmana terk etmediklerini, diğer şehirlerle birlikte İstanbul'u da düşman işgalinden kurtarmak için bu kanlı mücadeleye giriştiklerini; Anadolu evlâtları milletin varlığını, namusunu müdafaa için düşmanla canıyla, başıyla uğraşırken, ecnebi işgal kuvvetlerine mensup zabitlerle kol kola dans eden kadınların ve erkeklerin, Büyük Millet Meclisinin adalet mahkemeleri huzurunda bütün hıyanetlerinin, bütün cinayetlerinin hesaplarını vereceklerini söylemiştir. Abdülgafur Bey, şimdilik

60 TBMMZC, 137. İçtima, 31.12.1337 Cumartesi, Devre: 1, C 15, İçtima Senesi: 2, s.269.

düşmanı tepelemekle meşgul olduğu için İstanbul'daki bu rezillikleri yapanlara karşı yalnız bir ihtar ile yetindiklerini, verilen takririn kabulü sonrası Meclis tarafından yayınlanacak bir beyanname ile bu rezil durumun protesto edilmesini teklif etmiştir⁶¹.

Bir beyanname yayınlanmasına/yayınlanmamasına yönelik konuşmalar sürerken Erzurum Mebusu Salih Bey konunun Şer'îye Vekâletine havale edilmesini teklif etmiştir. Meclis Başkanı tarafından, tanzim edilecek beyannamenin Şer'îye Vekâletine havalesi oylamaya sunulmuş, yapılan oylama sonucu teklif kabul edilmiştir⁶².

7. Mehmet Akif'in Meclis Bünyesinde Almış Olduğu Diğer Görevler

Burdur Mebusu Mehmet Akif, irşat encümeni ve irşat heyetleri dahilinde çeşitli vilayetlere yaptığı ziyaretlerle halkı aydınlatmak ve milli mücadele lehine sevk etmek için yaptığı faaliyetler ve bazı isyan hareketlerinin bastırılmasındaki katkısı dışında Meclis bünyesinde başka görevlerde de bulunmuştur.

İrşat Encümeni dışında görev aldığı bir diğer encümen, Maarif Encümeni'dir. Belirli bir süre bu encümenin başkanlığını da yapmıştır. 13.1.1337 (1921) tarihli 133'üncü oturumda, Maarif Encümeni Reisi namına Mehmet Akif'in Maarif Encümeninde bulunan boş üyeliklerin doldurulmasına yönelik takriri okunmuştur⁶³. Maarif Encümenine üye seçilmesi hususunda 28.9.1338 (1922) tarihli 110'uncu oturumda, bu defa Maarif Encümeni Reisi imzasıyla Mehmet Akif'in bir takriri okunmuştur⁶⁴. Mehmet Akif 9 Aralık'ta Maarif Encümeninden istifasına dair başvurusunu Meclis Başkanlığına vermiş, başvuru 16.12.1338 (1922) tarihli 157'nci oturumda okunarak işleme konuşmuştur⁶⁵.

61 **TBMMZC**, 137. İçtima, 31.12.1337 Cumartesi, Devre: 1, C 15, İçtima Senesi: 2, s.269-270.

62 **TBMMZC**, 137. İçtima, 31.12.1337 Cumartesi, Devre: 1, C 15, İçtima Senesi: 2, s.271.

63 **TBMMZC**, 133. İçtima, 13.1.1337 Perşembe, Devre: 1, C 7, İçtima Senesi: 1, s.269.

64 **TBMMZC**, 110. İçtima, 28.9.1338 Perşembe, Devre: 1, C 23, İçtima Senesi: 3, s.224.

65 **TBMMZC**, 157. İçtima, 16.12.1338 Cumartesi, Devre: 1, C 25, İçtima Senesi: 3, s.408. Maarif Encümeninden istifa eden Mehmet Akif'in bir süre sonra, Meclis'in 8.3.1339 tarihli toplantısında yeniden İrşat Encümenine seçildiği görülmektedir. Bk.: **TBMMZC**, İçtima, 8.3.1339 Perşembe, Devre: 1, C 28, İçtima Senesi: 4.

Mehmet Akif'in 1922 yılı Kurban Bayramı için Meclis namına tebrik amacıyla cepheye gönderilen heyette de yer aldığı görülmektedir. Büyük Millet Meclisi namına hem Kurban Bayramını tebrik etmek hem de ordunun moralini yükseltmek üzere cepheye bir heyetin gönderilmesi hakkında Erzurum Mebusu Salih Efendi tarafından Meclis Başkanlığına verilen önerge üzerine Başkanlıkça söz konusu heyet için Ankara Mebusu Ali Fuad Paşa, Karesi Mebusu Abdülgafur Efendi, Burdur Mebusu Akif Bey ve Kayseri Mebusu Âtîf Bey seçilmiştir⁶⁶.

Meclis tarafından Kurban Bayramını tebrik için cepheye gönderilen heyet Birinci Ordu Komutanı ve kurmay heyeti ile birlikte, 3 Ağustos 1922 (1922 yılı Kurban Bayramı'nın arefe günü) Afyon/Çay⁶⁷

66 TBMMZC, 82. İctima, 29.7.1338 Cumartesi, Devre: 1, C 22, İctima Senesi: 3, s.64.

67 Söz konusu fotoğraf (Yusuf Çağlar, "Heyet-i İrşadiye'den Haber(iniz) Var(mı)!", **Zaman**, 25 Nisan 2009 Cumartesi.; Yusuf Çağlar, "Heyet-i İrşadiye'den Haber(iniz) Var(mı)!", **Aile Albümünden Fotoğraflarla Mehmet Akif Ersoy**, Zaman Kitap, İstanbul 2011.) başlıklı yazılarda da yer almaktadır. Söz konusu yazılarda bu fotoğrafla ilgili şu bilgilere yer verilmiştir:

"Fotoğrafın başkahramanı Burdur mebusu ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti tarafından Heyet-i İrşadiye'nin reisi olarak vazifelendirilmiş şair Mehmet Akif Bey'dir. 30 Ağustos'ta gerçekleştirilecek Büyük Taarruz'dan az bir zaman önce, 3 Ağustos 1922'de Afyon/Çay'da Birinci Erkan-ı Harbiye Reisi Emin Bey'in hemen yanı başında duran İstiklal Şairi'nin sol yanında ise başka bir komutan, Sakallı Nurettin (Töre) bulunmaktadır. 30 Ağustos Zaferi'ni tarihe altın harflerle yazacak Mehmetçiklerin maneviyatını yükseltmek ve Birinci Ordu Komutanlığı Karargâhı'nda vaaz etmek için bulunan İrşat

Amacı 1'inci ve 2'nci Ordularla, Kolordu ve Tümen karargâhlarını ziyaret ederek, Meclis'in tebrîğini iletmek olan heyet, 1 Ağustos sabahı erken saatlerde Ankara'dan ayrılmıştır. Meclis'in tebrîği ve başarı dilekleri heyetin başkanı olan Ali Fuat Paşa tarafından tebliğ edilmiştir. Çalışmalarını tamamlayan heyet 9 Ağustos 1922 günü Ankara'ya dönmüştür⁶⁸.

8. Burdur Mebusu Mehmet Akif Bey'in (ve Arkadaşlarının) TBMM'de Verdiği Takrirler (Önergeler), Teklifler ve TBMM Çalışmaları Dâhilinde Katıldığı Oylamalar

Önceki bölümlerde bahsedilen Meclis çalışmaları yanında Mehmet Akif'in altında imzasının bulunduğu takrir ve teklifler şöyledir:

Meclis'in 19.8.1336 (1920) tarihli 53'üncü oturumunda, hukuku esasiye ve tahsisat hakkında Hukuku Esasiye Encümeninin Kanun teklifi ve mazbatasının Meclis'te görüşülmesi sırasında Mehmet Akif'in aralarında bulunduğu bazı milletvekilleri tarafından bir takrir verilmiştir⁶⁹.

Karahisarı Sahib Mebusu Mehmed Şükrü Beyle arkadaşlarının, Kars'ta toplanacağı haber alınan konferans hakkında bir gizli celse yapılarak Hükümetten izahat alınmasına dair takririnin altında Mehmet Akif'in de ismi bulunmaktadır. Bu takririn oylaması sonucu gizli celse yapılması kabul edilmiştir⁷⁰.

Karesi Mebusu Vehbi Beyle arkadaşlarının, Meclis'in 15.9.1337 (1921) tarihli 76'ncı oturumunda, Sakarya zaferi münasebetiyle orduya bir teşekkürname yazılmasına veya bir heyet gönderilmesine dair verdikleri takririn altında Mehmet Akif'in de ismi bulunmaktadır. Bu takririn görüşülmesi sonucu orduya bir teşekkürname yazılması kabul edilmiştir⁷¹.

Heyeti'nde Karesi (Balıkesir) Mebusu Abdulgafur Efendi (İştın), Ankara Mebusu Ali Fuat Bey (Cebesoy) ve Kayseri Mebusu Atıf Bey de vardır." Bk.: Yusuf Çağlar, "Heyet-i İrşadiye'den Haber(iniz) Var(mı)!", Aile Albümünden Fotoğraflarla Mehmet Akif Ersoy, Zaman Kitap, İstanbul 2011, s.25.

Mehmet Akif Bey daha önce "irşat" görevi kapsamında çeşitli vilayetlere gitmiş olmakla birlikte, bu ziyaretinin amacı irşattan ziyade Meclis kararından da açıkça anlaşılacağı gibi, Batı Cephesi birliklerinin Meclis adına bayramlarını tebrik ederek onlara moral vermek, Meclis'in yanlarında olduğunu hissettirebilmektir.

68 Yaşar Semiz, "Millî Mücadele ve Mehmet Akif", **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S 7, Konya 2000, s.464-466.

69 **TBMMZC**, 53. İçtima, 19.8.1336 Perşembe, Devre: 1, C 3, İçtima Senesi: 1, s.358.

70 **TBMMZC**, 65. İçtima, 22.8.1337 Pazartesi, Devre: 1, C 12, İçtima Senesi: 2, s.69.

71 **TBMMZC**, 76. İçtima, 15.9.1337 Perşembe, Devre: 1, C 12, İçtima Senesi: 2, s.218.

Meclis'in 7.3.1338 (1922) tarihli 4'üncü oturumunda, İdarei Kura ve Nevahi Kanun Lâyihası ve Dahiliye Encümeni Mazbatasının görüşülmesi esnasında “*Nahiyelerin Vazaifi*” başlıklı Üçüncü Fasılın 52'nci maddesinin 14'üncü fıkrasının “*Kabristanın hüsnü muhafazası ve icap ederse mahalli âhara nakli.*”; “*Kabristanın hüsnü muhafazası ve zaruret görüldüğü takdirde hâkimüşşeri tarafından verilecek ilâmi şer'î üzerine mahalli âhara nakli.*” şeklinde değiştirilmesi konusunda Karesi Mebusu Abdülgafur, Burdur Mebusu Mehmed Akif, İzmir Mebusu Hacı Süleyman, Karesi Mebusu H. Basri ve Aydın Mebusu Emin Beyler tarafından bir takrir verilmiştir⁷².

İcra Vekillerinin intihabına dair kanun lâyihasındaki ikinci maddenin değiştirilmesiyle ilgili teklif veren vekiller arasında Mehmet Akif de yer almaktadır⁷³.

Bayram münasebetiyle Meclisin 1922 Ağustosunun on yedisine kadar tatil edilmesine dair Meclis Başkanlığına verilen kırk imzalı takririn altında imzası olan kişilerden birisi de Mehmet Akif'tir. Konu kurulda görüşülmüş ve yapılan oylama sonucu Meclis'in Ağustosun on dördüne kadar tatili kararlaştırılmıştır⁷⁴.

Meclis'in 28.8.1338 (1922) tarihli 92'nci oturumunda, Şeriye ve Evkaf Vekâleti bütçesi görüşmelerinde, Fetva Heyetinin adedine dair, aralarında Mehmet Akif'in de olduğu vekillerce verilen takrirden, Şer'iyeye ve Evkaf Vekâleti Celilesi bütçesinde üç âza ve bir de Fetva Emmini unvanı altında bir Fetvahane teşkilinin teklif olunduğu, bu dairenin âlemi islâmın mercii olduğu gibi diğer devletlerin ve anasırı gayrimüsliminin de hini hacette müracaatgâhları olduğu belirtilmiş ve bu nedenlerle üç aza ile bu gayeye ulaşılamayacağından on zat ve bir de Fetva Emininin bulunması teklif edilmiştir. Yapılan oylama sonucu takrir kabul edilmiştir⁷⁵. Aynı görüşmede, oluşturulması düşünülen Tetkikat ve Telifatı İslâmiye Heyetiyle ilgili olarak, aralarında Mehmet Akif'in de olduğu elli vekil tarafından verilen takrir ile, heyetin bir reis sekiz azadan oluşması teklif edilmiş ve teklif kurulda oylanarak kabul edilmiştir.⁷⁶

Yine aralarında Mehmet Akif'in de olduğu bazı vekillerce, Gaziantep ve Artvin dâhilinde Şavşat kazası merkezinde açılacak Darülhilâfe medreseleri

72 **TBMMZC**, 4. İçtima, 7.3.1338 Salı, Devre: 1, C 18, İçtima Senesi: 3, s.106-107.

73 **TBMMZC**, 70. İçtima, 8.7.1338 Cumartesi, Devre: 1, C 21, İçtima Senesi: 3, s.

74 **TBMMZC**, 83. İçtima, 31.7.1338 Pazartesi, Devre: 1, C 22, İçtima Senesi: 3, s.103-104.

75 **TBMMZC**, 92. İçtima, 28.8.1338 Pazartesi, Devre: 1, C 22, İçtima Senesi: 3, s.395.

76 **TBMMZC**, 92. İçtima, 28.8.1338 Pazartesi, Devre: 1, C 22, İçtima Senesi: 3, s.396.

tahsisatının Şer'îye bütçesinde 115'nci fasla ilâvesi teklif edilmiş, takrir dikate alınmış ve konunun Muvazenei Maliye Encümenine gönderilmesi kararlaştırılmıştır⁷⁷.

Meclis'in 28.9.1338 (1922) tarihli 110'uncu oturumunda, aralarında Mehmet Akif Bey'in de bulunduğu bazı mebuslar tarafından, memaliki müstahlasaya gönderilecek İstiklâl Mahkemeleri hakkındaki Encümeni Mahsus mazbatasının birinci maddesinin kaldırılmasına dair verilen teklif oylanmış ve oylama sonucu madde kaldırılmıştır.⁷⁸

Meclis'in 14.10.1338 (1922) tarihli 119'uncu oturumunda, yine aralarında Mehmet Akif Bey'in de bulunduğu bazı mebuslar tarafından, Ankara Mebusu sabıkı Atıf Bey'e hidematı vataniye tertibinden bin kuruş maaş tahsisine dair Kanunun acil olarak görüşülmesi teklifi yapılmış, yapılan oylama sonucu teklif kabul edilmiştir⁷⁹.

Mehmet Akif Bey ve arkadaşları tarafından, Meclis'in 28.10.1338 (1922) tarihli 128'inci oturumunda, Kırşehir sabık Mebusu Bekir Efendiye ait İstida Encümeni mazbatasının acil olarak müzakere edilmesine dair takrirleri Meclis'te oylanmış ve reddedilmiştir⁸⁰.

*“Mebuslara, Meclisin toplanmasını etkilemeyecek tarzda izin verilmesi hususunun bir karara bağlanmasına dair Büyük Millet Meclisi Riyaseti Saniyesi Tezkeresi”*nin Meclis'in 5.4.1339 tarihli oturumunda görüşülmesi sırasında Bitlis mebusu Yusuf Ziya Bey tarafından müzakerenin yeterli olduğu ve Meclis Başkanlığından izin almadan ayrılanların tahsisat ve harcırah alamayacaklarının karara bağlanması teklif edilmiştir. Bu tekliften sonra da görüşmelerin ve tartışmaların devam üzerine Mehmet Akif ve arkadaşları tarafından, Bitlis Mebusu Yusuf Ziya Beyin takririnin oylamaya sunulması teklif edilmiştir. Bitlis Mebusu Yusuf Ziya Beyin takriri tekrar okunmuş, ardından yapılan oylama sonucu takrir reddedilmiştir⁸¹.

77 **TBMMZC**, 92. İçtima, 28.8.1338 Pazartesi, Devre: 1, C 22, İçtima Senesi: 3, s.405.

78 **TBMMZC**, 110. İçtima, 28.9.1338 Perşembe, Devre: 1, C 23, İçtima Senesi: 3, s.

79 **TBMMZC**, 119. İçtima, 14.10.1338 Cumartesi, Devre: 1, C 23, İçtima Senesi: 3, s.402, 404.

80 **TBMMZC**, 128. İçtima, 28.10.1338 Cumartesi, Devre: 1, C 24, İçtima Senesi: 3, s.228.

81 **TBMMZC**, 18. İçtima, 5.4.1339 Perşembe, Devre: 1, C 28, İçtima Senesi: 4, s.363, 365.

BİRİNCİ TBMM'DE BURDUR MİLLETVEKİLİ MEHMET AKİF (ERSOY) ve
FAALİYETLERİ

Sayı: 97

37

Mehmet Akif'in katılmış olduğu Meclis çalışmalarında kullandığı oylar ise şöyledir:

Görüşülen Konu	Tarih	Kabul	Ret	Müstenkif (Çekimser)
Maden Kömürü İhracı Hakkındaki Kanun	8.1.1337	X		
Ankara-Sivas Hattı Tahsisatı Munzâmması Hakkındaki Kanun	24.1.1337	X		
İcra Vekilleri Heyeti Reisi Fevzi Paşa'nın Heyeti Vekileye İtimat Talebi	31.1.1337	İtimat		
Posta ve Telgraf Bütçesine Zam İcrası Hakkındaki Kanun	3.2.1337	X		
Heyeti Murahhasanın Tahsisatı Hakkında Bütçenin 195'inci Faslına Yüz Bin Liranın Konulması Hakkındaki Teklif	5.2.1337	X		
Muvazenei Maliye Encümeninin, Sekiz Milyon Liralık İkinci Avans Kanunu Teklifi	24.3.1337	X		
Fıkara'yı Ahaliye Tevzi Edilmek Üzere Ormanlardan Kat' Olunacak Mahrukat Hakkındaki Lâyihai Kanuniye Teklifi	26.3.1337	X		
Cebelibereket Mebusu Faik Beyin Tedavi Esnasında Tahsisatının Tam Olarak Verilmesine Dair Divanı Riyaset Kararı	21.4.1337	X		
Erzurum - Erzincan ve Samsun - Havza Şimendifer Hututunun İnşaatı ve Kızılırmak Nehrinin Masarifi İstikşafiyesi Hakkındaki Kanun	28.4.1337	X		
Mebuslardan Vefat Edenlerin Ailelerine Verilecek Tahsisata Dair Karar	7.5.1337		X	
Gümrük Tarifesinin (B) ve (D) Cetvelleri Hakkındaki Kanun	7.5.1337	X		
Posta ve Telgraf Ücretlerinin Tezyidi Hakkındaki Kanun	30.5.1337	X		
Hekimhan Kazası Namıyla Bir Kaza Teşkiline Dair Kanun	20.6.1337	X		
Muhacirinin Sevkleri İçin Yüz Elli Bin Liranın Avans Olarak İtası Hakkındaki Kanun	25.6.1337	X		
2 Temmuz 1337 tarihli Avans Kanunu	2.7.1337	X		

Görüşülen Konu	Tarih	Kabul	Ret	Müstenkif (Çekimser)
Hudut Sıhhiye İdaresiyle Tekaüt Sandığına Ait Rüsümün Tezyidi Hakkındaki 28 Teşrinisani 1336 Tarihli Kanunu Muaddil Kanun	16.7.1337	X		
Nüfus Vukuatının Altı Ay Müddetle Cezayi Nakdiden Muafiyetine Dair Kanun	16.7.1337	X		
Muafiyeti Askeriye Vergisi Hakkındaki Kanun	21.7.1337	X		
Türkiye - Afgan Muahedenamesi Hakkındaki Kanun	21.7.1337	X		
Türkiye - Rusya Muahedenamesi Hakkındaki Kanun	21.7.1337	X		
Türkiye ile Rusya Beyninde Münakit Üsera Mukavelenamesi Hakkındaki Kanun	21.7.1337	X		
İhracat Resminin İlgası Hakkındaki Kanun	3.8.1337	X		
Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine Başkumandanlık Tevcihine Dair Kanun	5.8.1337	X		
Amasya'da Şefkati İslâmiye Yurdu için Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Bütçesine Beş Bin Lira Tahsisat Kabulüne Dair Kanun	15.10.1337	X		
Nafia Vekili Rauf Beyin İstifanamesinin Reddine Dair Oylama	21.11.1337	X		
Gazianteb Ahalisine Muavenet Hakkındaki Kanun	8.12.1337	X		
Hıyaneti Vataniye Mücrimininden Bir Kısımın Aflarına Dair Kanun	19.12.1337	X		
Umum Jandarma Kumandanlığının Senei Haliye Bütçesine Zammedilen Tahsisat Hakkındaki Kanun	19.12.1337	X		
Adana Leyli Sultanisi ile Gazianteb'deki Ticaret İdadisi için Maarif Vekâletinin 1337 Bütçesine Tahsisat İlâvesine Dair Kanun	22.12.1337	X		
Münhasıran Gümrük Muamelâtını Teftiş İçin Maliye Vekâletinde 4 Müfettişlik İhdası Hakkındaki Kanun	22.12.1337			X

Görüşülen Konu	Tarih	Kabul	Ret	Müstenkif (Çekimser)
Sülüsani Müddeti Cezaiyelerini İkmal Eden Mahkûminin Aflarına ve İşgal Olunan Mahaller Ahalisinden Maznun ve Müttehem Olan Cünha ve Cinayet Erbabı Haklarındaki Hukuku Umumiye Dâvasının Teciline Dair Kanun	7.1.1338	X		
Mut kazasının Kale Mahallesinde Vâki Mamüştemilât Bir Kıta Hamam Arsasının Mut Kazası Belediyesine Terkine Dair Kanun	14.1.1338	X		
1337 Senesi Posta ve Telgraf Müdüriyeti Umumiyesi Bütçesine 40 Bin Lira Tahsisatı Munzama İtasına Dair Kanun	23.1.1338	X		
Konya Darüleytamı İçin Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Bütçesine Zemaim İcrasına Dair Kanun	28.1.1338	X		
Müdafaai Milliye Bütçesine İki Milyon Liralık Avans İtası Hakkındaki Kanun	30.1.1338	X		
Hariciye Vekili Yusuf Kemal Beye İtimat Beyanı Oylaması	4.2.1338	İtimat		
1337 senesi Hariciye Vekâleti Bütçesine 160 Bin Lira Tahsisatı Munzamma İlâvesine Dair Kanun	6.2.1338	X		
Senei Haliye Dahiliye Vekâleti Bütçesinin 151' inci Faslıının Dördüncü Tahsisatı Muhtelif Maddesine İlâveten Dört Bin On Lira Tahsisat İlâvesine Dair Kanun	7.2.1338	X		
Zahire İthalâtından Alınmakta Olan Gümrük Resmi Hakkındaki Kanun	26.2.1338	X		
Koçgiri Hâdisesinde Duçarı Sefalet Olanlara Tohumluk ve Yemeklik Verilmesine Dair Kanun	26.2.1338	X		
1337 Senesi Muvazenei Umumiye Kanununun Eski Sekizinci ve Yedinci Maddesi Hakkında Yapılan Oylama	26.2.1338			X
1337 Senesi Muvazenei Umumiye Kanunu	26.2.1338	X		
1338 Senesi Avans Kanunu	28.2.1338	X		

Görüşülen Konu	Tarih	Kabul	Ret	Müstenkif (Çekimser)
Heyeti Vekile ile Yusuf Kemal Beye İtimat Beyan Olunmasına Dair İzmir Mebusu Yunus Nâdi Beyin Takririne Dair Yapılan Oylama	7.3.1338			X
Zabitanından Kıdemli Yüzbaşı ve Memurin ve Mensubini Askeriyeden Maaşı Muadilleri İçin Melbusat ve Teçhizat Bedeli İtası Hakkındaki Kanun	14.3.1338	X		
Türkiye - Ukrayna Muhadenet Ahitnamesi Hakkında Kanun	16.3.1338	X		
Türkiye, Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan Muahedenamesi Hakkındaki Kanun	16.3.1338	X		
Mükellefiyeti Nakliye Kanun Lâyihasının Birinci Maddesinin Tayyını Kabule Dair Yapılan Oylama	18.3.1338		X	
Adliye Vekili Refik Şevket Beye İtimat Beyanı Oylaması	27.3.1338		Ademi itimat	
Bayezid Livasına İthal Olunacak Zahair Hakkında Kanun	11.4.1338	X		
Merakibi Bahriyeden Alınacak Rüsüm Hakkında Kanun	15.4.1338	X		
İstihlâk Resmi Hakkındaki Kanun	15.4.1338	X		
Şehbenderhaneler Rüsümünün Tezyidi Hakkında Kanun	16.4.1338	X		
Sigara kâğıdı İstihlâk Resminin Tezyidi Hakkında Kanun	16.4.1338	X		
Mükellefiyeti Nakliye Askeriye Kanunu	18.4.1338	X		
Memaliki Müstahsaladan Fırar Veya Gayubet Eden Ahalinin Emvali Menkule ve Gayrimenkulelerinin İdaresi Hakkındaki Kanun	20.4.1338			X
Vazifei Mahsusa ile Ukrayna'ya Gidecek Heyetin Masarifi Zaruriyesine Karşılık Olmak Üzere 1338 Senesi Hariciye Vekaleti Bütçesine Mevzu Tahsisat Kanununa Müzeyyel Kanun	25.4.1338			X
İktisat Vekili Sırrı Beye İtimat Beyanı Oylaması	25.4.1338		Ademi itimat	
Müecceliyeti Askeriye Vergisi Kanunu	2.5.1338			X

BİRİNCİ TBMM'DE BURDUR MİLLETVEKİLİ MEHMET AKİF (ERSOY) ve
FAALİYETLERİ

Sayı: 97

41

Görüşülen Konu	Tarih	Kabul	Ret	Müstenkif (Çekimser)
Başkumandanlık Müddetinin 5 Mayıs 1338 Tarihinden İtibaren 3 Mah Daha Temdidi Hakkındaki Kanun	6.5.1338			X
1338 senesi İkinci Avans Kanunu	6.5.1338	X		
Kastamonu Mebusu Doktor Suad Beyin Dört Ay Mezuniyeti Zarfında Kendilerine Tam Tahsisat İtası Hakkındaki Divanı Riyaset Kararı	8.6.1338	X		
Dahiliye Vekili Ali Fethi Beye İtimat Beyanı Oylaması	10.6.1338		Ademi itimat	
Zahire İthalâtından Alınan Gümrük Resminin Temdidi Meriyetine Dair Kanun	18.6.1338	X		
Meccanen Kereste Kat'ına Müsaade Edilmesi Hakkındaki Kanun	18.6.1338	X		
İcra Vekillerinin Sureti İntihabı Hakkındaki Kanun	8.7.1338	X		
Müecceliyeti Askeriye Vergisi Kanununu Muaddil Kanun	20.7.1338	X		
İktisat Vekâleti Bütçesine 30 Bin Lira İlâvesine Dair Kânun	26.7.1338	X		
Hiyaneti Vataniye Mücrimininin Bir Kısmının Affına Dair Af Kanununun Tefsiri Hakkındaki Adliye Encümeni Mazbatası	29.7.1338	X		
Dördüncü Avans Kanunu	21.8.1338	X		
Şeriye Vekâletinin 1338 Senesi Bütçesi	4.9.1338	X		
28 Şubat 1338 Tarihli Avans Kanununun Üçüncü Maddesinin İlgasına Dair Kanun	11.9.1338	X		
Düşmandan İstihlâs Edilmiş ve Edilecek Mahallere Muavenet Hakkındaki 31 Teşrinievvel 1337 Tarihli Kanuna Müzeyyel Kanun	25.9.1338	X		
Memaliki Müstahlasaya Gönderilecek İstiklâl Mahkemeleri Hakkındaki Adliye Encümeni Mazbatasının Maddelerine Geçilmesi Hakkındaki Takririn İkinci DefaReye Vaz'ı	28.9.1338		X	

Görüşülen Konu	Tarih	Kabul	Ret	Müstenkif (Çekimser)
Memaliki Müstahlasaya İzam Edilecek İstiklâl Mahkemeleri Hakkındaki Kanunun İkinci Maddesinin Tayyî Hakkında taktırir	28.9.1338	X		
Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesinin 1338 Senesi Bütçesi	7.10.1338			X
Sinob'da Tersane namıyla mevcut arazinin Belediyeye terkine dair Kanuna zeyil Kanun	9.10.1338	X		
Altıncı Avans Kanununun İkinci Defa Reye Vaz'ı	11.10.1338	X		
Ankara Mebusu Sabıkı Atıf Beye Hidematı Vataniye Tertibinden Bin Kuruş Maaş Tahsisi Hakkındaki Kanun	14.10.1338	X		
Hasbellüzum Bir Mahalle İzam Kılınacak İmalâtı Harbiye Sivil Ustalarıyla Levazımâtı Umumiye Fabrika ve Müessesatı Sanatkârlarına Harcırâh İtası Hakkında Kanun	18.10.1338	X		
Cami Beyin Müstafî Addedilmesi Hakkındaki Karar	21.10.1338	X		
Muaveneti İçtimaiye Bütçesi	26.10.1338	X		
Anadolu ve Bağdad ve Uşak Afyon Karahisar Demiryolları Tarifeleri Hakkındaki Kanun	8.11.1338	X		
Nisabı Müzakere Kanununu Muaddel 272 Numaralı Kanunun Tefsiri Hakkındaki Mazbata	9.11.1338		X	
İstilâzedelere Tavizan Verilecek Tohumluk Bedeli Hakkındaki Kanun	13.11.1338	X		
Menhubat Komisyonlarına Ait Kanun Lâyihasının Birinci Maddesinin Oylaması	15.11.1338	X		
Yunanlılardan Tahlis Olunan Mahallerde Menhubat Komisyonlarının Sureti Teşkilîyle Vazaifine Dair Kanun	20.11.1338			X

BİRİNCİ TBMM'DE BURDUR MİLLETVEKİLİ MEHMET AKİF (ERSOY) ve
FAALİYETLERİ

Sayı: 97

43

Görüşülen Konu	Tarih	Kabul	Ret	Müstenkif (Çekimser)
Telgrafnamei Hilâfetpenahinin Kaimen İstimai Hakkındaki Takrir	27.11.1338	X		
İstanbul'a Giden Heyeti Mebusanın Harcırahı Hakkındaki Divanı Riyaset Kararı	27.11.1338	X		
Memaliki Müstahlâsaya İstiklâl Mahkemeleri İzamu Hakkındaki Kastamonu Mebusu Abdülkadir Kemali Beyin Takriri	6.12.1338		X	
3 Milyon Liralık Avans Kanunu	9.12.1338	X		
Evkaf Vekâletinin Hidematı Umumiyesinin İfası İçin Avans İtasına Dair Kanun	20.12.1338	X		
Sulh Heyeti Murahhasası Masarifatı İçin Tahsisatı Munzamma İlâvesine Dair Kanun	27.12.1338	X		
Müsakkafat Vergisini ve Ağnam Resmîyle Gümrük Tarifesinin Tadiline ve 15 Ağustos 1338 Tarihli Kanunun İlğasına ve Memaliki Müstahlâsa Aşar Muamelâtına ve Aşar Mültezimlerinden Edayı Deynedenlerin Emlâki Merhune ve Mütfavvızalarının İadesine ve Aşar Nizamnamesine ve Vilâyetlerin Hissei Menafî ve Maarifine Tömbekiler Bey'îye ve İstihlâk Resmine ve 9 Kânunuevvel 1338 Tarihli Avans Kanununa Bir Madde İlâvesine Dair Kanun	11.1.1339	X		
Meclis Bütçesine Zamaim İcrasına Dair Kanun	18.1.1339	X		
Kastamonu Mebusu Abdülkadir Kemali Beyin Kanun Teklifinin Maddelerine Geçilmesi Hakkındaki Takrir	18.1.1339	X		
İstanbul Vilâyetiyle İstihlâs Edilen Mahallerin Aşar Hissei İanesi Hakkındaki Kanun	25.1.1339	X		
Yeni Gün Gazetesinin Makalesi Hakkındaki Divanı Riyaset Kararı	29.1.1339		X	
Dahiliye Vekâleti Bütçesine Zamaim İcrasına Dair Kanun	31.1.1339	X		

Görüşülen Konu	Tarih	Kabul	Ret	Müstenkif (Çekimser)
Ceza Kanununun Birinci Babının Beşinci Faslına Müzeyyel Mevad Hakkındaki Kanun	12.2.1339	X		
9 Kânunuevvel 1338 Tarihli İstanbul Avans Kanununa Müzeyyel Kanun	12.2.1339	X		
Evkaf Vekâleti Hidematı Umumiyesinin İfası İçin 20 Kânunuevvel 1838 Tarihli Avans Kanununa Verilmiş Olan Yedi Yüz Elli Bin Liralık Tahsisata İlâveten Dört Yüz Bir Bin Doksan Dokuz Liranın Avans Olarak İtasına Dair Kanun	21.2.1339	X		
Sekizinci Avans Kanunu	22.2.1339	X		
1339 Senesi Birinci Avans Kanunu	28.2.1339			X
İntihabı Mebusan Kanunu Muvakkatinin Bâzı Mevaddını Muaddil Kanunun Sekizinci Maddesinin Tadili Hakkındaki Takrir	3.4.1339		X	
Havalii Şarkıye Muhacirlerinin İadesi ve Mesakininin Tamir ve İnşası İçin Tahsisat İtasına Dair Kanun	3.4.1339	X		
Mebuslara Nisabı Ekseriyete Halel Gelmek Üzere İzin Verilmesine Dair Divanı Riyaset Kararı Hakkında Bitlis Mebusu Yusuf Ziya Beyin Takriri	5.4.1339	X		
Darüleytam Müdüriyeti Umumiyesi İçin Avans İtasına Dair Kanun	7.4.1339	X		
Ziraat Bankası İçin Avans İtasına Dair Kanun	7.4.1339	X		
Emniyet Sandığı İçin Avans İtasına Dair Kanun	7.4.1339	X		
Seyrisefain İdaresi İçin Avans İtasına Dair Kanun	7.4.1339	X		
İdarei Vilâyat Kanuniyle Tedrisatı İptidaiye Kararnamesinin Tadiline Dair Kanun	8.4.1339	X		
Şarki - Anadolu Demiryolları Hakkındaki Kanun	9.4.1339	X		
Belediye Reislerinin Sureti İntihabına Dair Kanununun Tefsiri Hakkındaki Mazbata	11.4.1339	X		

Görüşülen Konu	Tarih	Kabul	Ret	Müstenkif (Çekimser)
Mülkiye Tekaüt Kanununun Tadili Hakkında Çorum Mebusu Ferid Beyin Teklifinin Dördüncü Maddesinin Tayyî Hakkındaki Takrir	12.4.1339	X		
Düyunatı Sabıkanın Sureti Tediye Hakkında Kanun	12.4.1339	X		
Ziraatte Müstamel Olup Hariçten İthal Edilecek Mevaddın Gümrük ve İstihlâk Resmine Dair Kanun	12.4.1339	X		
Hariçten İthal Edilecek Hayvanatın İki Sene Müddetle Gümrük Resminden Muafiyetine Dair Kanun	12.4.1339	X		
Şer'îye Vekili Vehbi Efendi İçin Yapılan İstizah Oylaması	14.4.1339	İtimat ¹		

Burdur Mebusu Mehmet Akif'in Meclis çalışmalarında, yasama faaliyetlerinde genellikle olumlu yönde tavır takındığı ve bu tür oylamalarda “*kabul*” yönünde oy kullandığı görülmektedir. Dikkat çeken hususlardan birisi İstiklal Mahkemeleri ile ilgili iki adet takrire red oyu vermiş olmasıdır⁸². Ayrıca Başkumandanlık süresinin 5 Mayıs 1338 tarihinden itibaren 3 ay daha uzatılmasına yönelik Kanun'a da çekimser oy kullanmıştır⁸³.

31.1.1337 (1921) tarihinde İcra Vekilleri Heyeti Reisi Fevzi Paşa'nın Heyeti Vekileye itimat talebi oylaması ile 4.2.1338 (1922) tarihinde Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey'e itimat beyanı oylamasında “*itimat*” yönünde; 27.3.1338 (1922) tarihinde Adliye Vekili Refik Şevket Bey'e itimat beyanı, 25.4.1338 tarihinde İktisat Vekili Sırrı Bey'e itimat beyanı ve 10.6.1338 (1922) tarihinde Dahiliye Vekili Ali Fethi Bey'e itimat beyanı oylamalarında “*ademi itimat*” yönünde oy kullanmıştır. 14.4.1339 (1923) tarihinde Şer'îye Vekili Vehbi Efendi için yapılan istizah (gensoru) oylamasında ise “*itimat*” yönünde oy kullanmış, ancak bu oylama sonucu Meclis'in kararı “*ademitimat*” yönünde olmuştur.

82 Memaliki müstahlasaya gönderilecek İstiklâl Mahkemeleri hakkındaki Adliye Encümeni mazbatasının maddelerine geçilmesi hakkındaki takririn ikinci defa rey'e vaz'ı (TBMMZC, 110. İçtima, Devre: 1, C 23, Sene: 3), Memaliki müstahlasaya İstiklâl Mahkemeleri izamı Hakkındaki Kastamonu Mebusu Abdülkadir Kemali Beyin takriri (TBMMZC, 151. İçtima, Devre: 1, C 25, Sene: 3)

83 Başkumandanlık müddetinin 5 Mayıs 1338 tarihinden itibaren 3 mah daha temdidî hakkındaki Kanun (TBMMZC, 40. İçtima, Devre: 1, C 19, Sene: 3)

9. Birinci TBMM’de Muhalefet, Gruplar ve Mehmet Akif’in Bu Oluşumlarla İlişkisi

Birinci TBMM’de oluşan teşkilatlı ilk grup, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu’dur. Grubun amaçlarını bir “Madde Esasiye” ile saptayan Mustafa Kemal Paşa, Meclis’teki özel grupları ve mebusların çoğunluğunu davet ederek bu ilkeler üzerinde birleşmelerini sağlamış ve hazırlanan grup dahili nizamnamesi, 10 Mayıs 1921’de kabul edilerek grup başkanlığına Mustafa Kemal Paşa seçilmiştir. 15 Mayıs 1921 tarihinde grup esas defterinde isimleri yazılı olan mebuslar arasında Burdur Mebusu Mehmet Akif de bulunmaktadır. Ancak grup esas defterindeki 14 Nisan 1923 tarihli listede grup üyesi olarak adının yazılı olmaması nedeniyle bu süreç dahilinde gruptan ayrılmış olduğu anlaşılmaktadır⁸⁴.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu içinde yer almayan veya zaman zaman bu grupla fikir ayrılığı içine düşen bazı mebuslar 1922 yılı başlarında “İkinci Grup” olarak örgütlenmiştir. İkinci Grubu oluşturan milletvekilleri arasında her ne kadar Mehmet Akif’in ismi gösterilse de, İkinci Grup içerisinde yakın arkadaşları olmasına rağmen, Mehmet Akif’in bu grubun toplantılarına katılmadığı, hatta bu nedenle istifa edilmiş sayıldığı belirtilmektedir.⁸⁵ Mehmet Akif’in çeşitli teklif, oylama ve gensoru gibi çalışmalarda İkinci Grup’un düşünce ve hareketlerine yakın tavır gösterdiği görülmekte ise de bu durumun aksine olarak zaman zaman Birinci Grup’un tavrı doğru tutusunda hareket ettiği de görülmektedir. Bu nedenle onu herhangi bir grup içerisine dahil etmeye çalışmanın objektif bir sonuç doğurmayacağı değerlendirilmektedir.

C. MEHMET AKİF’İN EDİRNE VE İSTANBUL ZİYARETLERİ, PRENS ABBAS HALİM PAŞA İLE GÖRÜŞMESİ VE MİSİR’A GİTME KARARI

Büyük Taarruzun hemen sonrasında Mehmet Akif, oğlu Emin’i de yanına alarak Ankara’dan Eskişehir’e oradan da Afyon’a gitmiştir. Muharebe meydanını oğluyla birlikte dolaşmış, yanan yıkılan kasabaları, şehirleri görmüş, halka yapılmış zulümlere tanık olmuştur. Bilecik ve havalisine vardıklarında henüz söndürülemeyen yangınlara kovalarla su taşımışlardır. Mehmet Akif ve oğlu Bilecik’ten Eskişehir’e hareket etmiş, Eskişehir’de fazla kalmayarak oradan Ankara’ya dönmüştür⁸⁶.

84 **Türk Parlamento Tarihi**, Milli Mücadele ve TBMM I.Dönem, I. Cilt, s.291, 302.

85 **Türk Parlamento Tarihi**, Milli Mücadele ve TBMM I.Dönem, I. Cilt, s.305-309.

86 Emin Âkif Ersoy, **a.g.e.**, s.98-99.

Mehmet Akif Ankara'ya dönüşünden bir süre sonra bu defa, oğlu Emin'le birlikte, Edirne'ye gitmek üzere Ankara'dan ayrılmıştır. Ankara'dan hareketlerinin ardından önce İstanbul'a uğramışlar, burada bir hafta kaldıktan sonra trenle Edirne'ye hareket etmişlerdir. Edirne'de bu dönemde geçici bir sınır tespit edilmiştir, şehirde Türk Bayrağı dalgalandığı halde, şehrin biraz ilerisindeki tren istasyonu Yunanlıların elinde kalmıştır. Edirne'de treni terk eden Mehmet Akif ve oğlu bir Yunan subayının karşısına çıkarılmıştır. Bu görüşmede kendisini tüccar olarak tanıtan Mehmet Akif, Türk hududuna geçmeye ve Edirne'deki yurttaşlarıyla buluşmaya muvaffak olmuştur⁸⁷.

Mehmet Akif ve oğlu Edirne'de on beş gün kadar kalmıştır. Burada iken, Kahire'den İstanbul'a gelmiş olan Prens Abbas Halim Paşa'dan kendisini Heybeliada'daki köşküne davet eden bir telgraf almıştır. Abbas Halim Paşa Mehmet Akif'le yaptığı görüşmede onu ısrarla Mısır'a davet etmiştir. Mehmet Akif'in oğlu Emin hatıralarında babasının, ömrünün arta kalan yıllarını Mısır'da geçirmek, kendisini şiirlerine ve eserlerine tamamen vermek kararında olduğunu yazmaktadır. İstanbul'da bir süre kalan Mehmet Akif Ankara'ya dönüş yapmıştır⁸⁸.

Mehmet Akif Ankara'ya dönüşünden sonra, sağlık sorunlarını gerekçe göstererek, Maarif Encümeninden istifa etmiştir. Mehmet Akif'in Maarif Encümeninden istifa ettiğine dair aşağıda yer alan 9 Kânunevvel 1338 (9 Aralık 1922) tarihli dilekçesi Meclis'in 16 Kânunevvel 1338 (16 Aralık 1922) tarihli 157'nci oturumunda okunmuş ve yürürlüğe konulmuştur:

“Riyaseti Celileye

Min gayrihaddin Riyasetinde bulunduğum Maarif Encümenine şu günlerde rahatsızlığım sebebiyle devam edemiyorum. Binaenaleyh bu hizmetten affımın Heyeti Celileye arzını rica ederim.

*9 Kânunevvel 1338
Burdur, Mehmed Akif⁸⁹*

Mehmet Akif, birinci devre dördüncü içtima senesinin açılışında şubelere kura ile yapılan üye seçiminde Birinci Şubeye seçilmiştir⁹⁰. 8.3.1339 (1923) tarihli yedinci içtimada ise, şubelerden encümenlere seçilen üyelerinin isimlerinin okunmasında, Mehmet Akif'in yeniden İrşat Encümenine seçildiği gö-

87 Emin Âkif Ersoy, **a.g.e.**, s.100-101.

88 Emin Âkif Ersoy, **a.g.e.**, s.104.

89 **TBMMZC**, 157. İçtima, 16.12.1338 Cumartesi, Devre: 1, C 25, İçtima Senesi: 3, s.408.

90 **TBMMZC**, 1. İçtima, 1.3.1339 Perşembe, Devre: 1, C 28, İçtima Senesi: 4, s.20;

rlmektedir⁹¹. Son katıldığı oylama, 14.4.1339 (1923) tarihinde Şer' iye Vekili Vehbi Efendi için yapılan istizah (gensoru) oylamasıdır⁹².

Mehmet Akif 1 Nisan 1923 tarihinde yeniden seçim kararı alan Meclis'te bir sonraki dönem için milletvekilliğine aday olmamıştır. Son toplantısını 21 Mayıs'ta yapan Birinci TBMM ile birlikte Mehmet Akif'in milletvekilliği de son bulmuştur.

Mehmet Akif'in Meclis çalışmalarından uzaklaşmasında, yeniden milletvekilliğine aday olmamasında ve Ankara'da ikamete devam etmemesinde Trabzon Mebusu ve arkadaşı olan Ali Şükrü Bey'in 27 Mart 1923 günü Muhafız Tabur Komutanı Topal Osman tarafından öldürülmesinin de etkili olduğu belirtilir⁹³. Ancak sadece bu olayın tek başına etkili olmadığı, bu kararın bir sürecin ürünü olabileceği de düşünülebilir.

Mehmet Akif, ailesini de alarak Ankara'dan ayrılmış ve İstanbul'a taşınmıştır. 1923 senesi Eylül sonlarında ise Prens Halim Paşa ile birlikte Mısır'a gitmiştir⁹⁴.

91 TBMMZC, 7. İçtima, 8.3.1339 Perşembe, Devre: 1, C 28, İçtima Senesi: 4

92 TBMMZC, 24. İçtima, 14.4.1339 Cumartesi, Devre: 1, C 29, İçtima Senesi: 4

93 B. Zakir AVŞAR, "Siyasal İletişim Bağlamında Bir Biyografi Çalışması: Mehmet Akif Ersoy", *İletişim: Kuram ve Araştırma Dergisi*, Bahar, S 30, s.276.

94 Emin Âkif Ersoy, *a.g.e.*, s.104-105.

SONUÇ

Meclis'in açılışının hemen ertesi günü, 24 Nisan'da Ankara'ya gelen Mehmet Akif, bir süre sonra Burdur ve Biga'dan milletvekili seçilmiş, kendisi Burdur milletvekilliğini tercih ederek Birinci Meclis'te Burdur milletvekili olarak görev almıştır. Birinci Meclis'in önemli faaliyetleri arasında olan, halkı Ankara Hükümeti tarafına çekebilme, çıkan isyan hareketlerini bastırabilme, İstanbul Hükümeti'nin ve işgalci devletlerin olumsuz propagandalarını bertaraf edebilmek amacıyla oluşturulan İrşat Encümenlerinde görevler alarak ülkenin birçok yerine ziyaretlerde bulunmuştur. Bu ziyaretlerde halkla iç içe geçerek, konuşmalar, sohbetler, vaazlar, gazete ve dergi yayınları vasıtasıyla amaca ulaşmaya çalışmıştır. Birinci Meclis'te İrşat Encümeni dışında Maarif Encümeninde de görev almıştır. Mehmet Akif'i, Millî Mücadele döneminde yaptığı bu gibi faaliyetler yanında, ön plana çıkararak ve ölümsüzleştiren husus ise millete eşsiz bir İstiklal Marşı yazmış olmasıdır. İstiklal Marşı gerek Meclis'te gerek ülkede coşkuyla karşılanmıştır.

Burdur Mebusu Mehmet Akif, Meclis'te sıklıkla kürsüye gelmemiş olmakla birlikte, çeşitli tavr ve teklifler yoluyla veya birtakım oylamalarda düşüncesini göstermiştir. Yasama faaliyetlerinde genellikle olumlu yönde tavr takınmıştır. Mehmet Akif zaman zaman muhalif görüşlere sahip milletvekilleriyle birlikte hareket etmişse de, siyasi tartışmaların dışında kalmaya gayret etmiş, Meclis'te taraf olmaktan ziyade, kendi düşünceleri ve inandıkları doğrultusunda hareket etmiştir.

Mehmet Akif'in Millî Mücadele içinde ve Birinci Meclis'te yer almasının nedenleri; vatanseverlik duygusu, bağımsızlık aşkı ve millete olan inancıdır. Hiçbir siyasi ve şahsi menfaat peşinde koşmamış, maddi kaygı duymamış, Millî Mücadele başarıyla sonuçlandırıldıktan sonra da makam beklentisi içinde olmamıştır.

Mehmet Akif 1 Nisan 1923 tarihinde yeniden seçim kararı alan Meclis'te bir sonraki dönem için milletvekili olma girişiminde bulunmamış, Abbas Halim Paşa'nın teklifi ve ısrarı üzerine, önce ailesiyle birlikte Ankara'dan ayrılarak İstanbul'a taşınmış, 1923 senesi Eylül sonlarında ise Prens Halim Paşa ile birlikte Mısır'a gitmiştir. Mısır'a gidişinin nedeni veya nedenleri konusunda farklı fikirler ortaya atılmış, sürgün olarak gönderildiği, Mustafa Kemal'le fikir ayrılığına düştüğü, yapılan inkılaplara karşı çıktığı gibi nedenler öne sürülmüştür. Halbuki Mehmet Akif'e Birinci TBMM sonrası da görev verilmiş ve Kur'an-ı Kerim'in Türkçe mealini hazırlaması kendisinden talep edilmiştir.

Mehmet Akif'in, şapka yeniliği de dahil olmak üzere, diğer yeniliklere karşı bir düşünce ve siyasi hareket içinde olmadığı da görülmektedir. Akif gibi batı dünyasından geri kalışımızı yazdığı şiirlerle sık sık eleştiren ve gerçekçi gözlemler yapan bir fikir adamının Atatürk inkılaplarına karşı çıktığını söylemek ve Mehmet Akif'i Atatürk inkılaplarını içlerine sindiremedikleri için bu inkılapları ortadan kaldırmak isteyen gerici çevrelerle aynı kefeye koymak, Mehmet Akif'e yapılmış en büyük haksızlık ve saygısızlıktır.

Ülkenin, devletin ve milletin içine düştüğü kötü durumda ve hayati ortamda Kuvayımilliye, Millî Mücadele ve Ankara Hükümeti tarafında yer alıp, kendisine verilen görevleri layıkıyla yaparak Millî Mücadeleye destek sağlayan, halkın, ordunun ve Meclis'in moral ve motivasyonunun artmasında olumlu katkıları olan Mehmet Akif her ne kadar Birinci Meclis dışında devlet ve siyaset hayatı içerisinde yer almamışsa da bu dönemde yaptığı faaliyetlerle tarih ve millet nezdinde kendisine önemli ve ölümsüz bir yer edinmiştir.

KAYNAKÇA

Akyol, İbrahim, “Mehmet Akif Ersoy’un Milli Mücadele Yıllarında Çankırı’ya Gelişi ve Çankırı Vaazı”, **I. Uluslararası Mehmet Akif Sempozyumu (19-21 Kasım 2008) Bildiriler Kitabı**, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, C I, Burdur 2009.

Arslan, Betül, “Milli Mücadele Döneminde Halkı Aydınlatma ve Propaganda Faaliyetleri Yürüten Önemli Bir Komisyon: ‘İrşad Encümeni’”, **Atatürk Dergisi**, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, C 4, S 2, Temmuz 2004.

Atatürk, Kemal, **Nutuk 1919-1927**, Yayına Hazırlayan: Zeynep Korkmaz, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2000.

Avşar, B. Zakir, “Siyasal İletişim Bağlamında Bir Biyografi Çalışması: Mehmet Akif Ersoy”, **İletişim: Kuram ve Araştırma Dergisi**, Bahar, S 30.

Aydoğan, Erdal, “Paramiliter Bir Kuruluş Olan Bir Müdafaa-i Milliye Cemiyeti’nin Kuruluşu ve I. Dünya Savaşı’nda Bazı Çalışmaları”, **Atatürk Dergisi**, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, C 3, S 3, Ocak 2003.

Çağlar, Yusuf, “Heyet-i İrşadiye’den Haber(iniz) Var(mı)!””, **Zaman Gazetesi**, 25 Nisan 2009 Cumartesi.

Çağlar, Yusuf, “Heyet-i İrşadiye’den Haber(iniz) Var(mı)!””, **Aile Albümünden Fotoğraflarla Mehmet Akif Ersoy**, Zaman Kitap, İstanbul 2011.

Ersoy, Emin Âkif, **Babam Mehmet Akif**, Derleyen Yusuf Turan Günaydın, Denizli Belediyesi Kültür Yayınları, Denizli 2011.

Eski, Mustafa, **Milli Mücadele’de Mehmet Akif Kastamonu’da**, Ankara 2010.

Güler, Ali, “Mehmet Akif’i Ankara’ya Gazi Mustafa Kemal Paşa Çağırıldı, İşte Belgesi”, **Düşünce Tarih**, S 3, Aralık 2014

Güler, Ali, “Yeni Arşiv Belgelerinin Işığında Mehmet Akif’in Ankara’ya Gelişi ve İlk Günleri”, **Devlet**, Yıl: 11, S 452, Mart-Nisan 2014.

Güler, Ali, **Bayraklaşan Akif, Mehmet Akif Ersoy’un Soyu, Ailesi ve Hayatı**, Halk Kitabevi, İstanbul 2017.

Karakaya, Mustafa, “Mehmet Akif’in Milli Mücadeledeki Seyahatleri”, **Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu**, Balıkesir Valiliği, 2011.

Kıış, Salih, “İşgal İle İstiklal Arasında Anadolu’da Bir İngiliz Casusu: Mustafa Sagir”, **Tarihin Peşinde**, Yıl: 2009, S 1.

Koçubay, Osman, **Mehmet Akif Ersoy ve Burdur**, <http://www.kocibay.net/mehmetakif.html>

Meydan, Sinan, **Vaiz, Öteki Mehmet Akif**, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2015.

Semiz, Yaşar - Akandere, Osman, “Milli Mücadele’de Mehmet Akif (Ersoy) Beyin Faaliyetleri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C XVIII, S 54, Kasım 2002.

Semiz, Yaşar, “Millî Mücadele ve Mehmet Akif”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S 7, Konya 2000.

Türk Parlamento Tarihi, Milli Mücadele ve TBMM I.Dönem, I. Cilt.

Yıldırım, Tahsin, **Milli Mücadelede Mehmet Akif**, Selis Yayınları, İstanbul 2013.

Yiğit, Yücel, “İki Hatip Bir Kent: Mustafa Kemal ve Mehmet Akif Balıkesir’de”, **I. Uluslararası Mehmet Akif Sempozyumu (19-21 Kasım 2008) Bildiriler Kitabı**, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, C I, Burdur 2009.

TBMMGZC, 147. İnikat, 8 Şubat 1337 (1921) Salı, Devre: 1, C 1, İçtima Senesi: 1. TBMM Gizli Görüşme Zabıtları, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, C 1, Ankara, 1985, s.410.

TBMMZC, 2. İçtima, 24.4.1336 Cumartesi, Devre: 1, C 1, İçtima Senesi: 1.

TBMMZC, 4. İçtima, 26.4.1336 Salı, Devre: 1, C 1, İçtima Senesi: 1.

TBMMZC, 5. İçtima, 27.4.1336 Salı, Devre: 1, C 1, İçtima Senesi: 1.

TBMMZC, 15. İçtima, 13.5.1336 Perşembe, Devre: 1, C 1, İçtima Senesi: 1.

TBMMZC, 16. İçtima, 15.5.1336 Cumartesi, Devre: 1, C 1, İçtima Senesi: 1.

TBMMZC, 17. İçtima, 17.5.1336 Pazartesi, Devre: 1, C 1, İçtima Senesi: 1.

TBMMZC, 18. İçtima, 19.5.1336 Çarşamba, Devre: 1, C 1, İçtima Senesi: 1.

TBMMZC, 24. İçtima, 5.6.1336 Cumartesi, Devre: 1, C 2, İçtima Senesi: 1.

TBMMZC, 26. İçtima, 3.7.1336 Cumartesi, Devre: 1, C 2, İçtima Senesi: 1.

TBMMZC, 29. İçtima, 6.7.1336 Salı, Devre: 1, C 2, İçtima Senesi: 1.

TBMMZC, 36. İçtima, 17.7.1336 Cumartesi, Devre: 1, C 2, İçtima Senesi: 1.

TBMMZC, 37. İçtima, 18.7.1336 Pazar, Devre: 1, C 2, İçtima Senesi: 1.

TBMMZC, 53. İçtima, 19.8.1336 Perşembe, Devre: 1, Cilt: 3, İçtima Senesi: 1.

TBMMZC, 80. İçtima, 9.10.1336 Cumartesi, Devre: 1, C 5, İçtima Senesi: 1.

TBMMZC, 110. İçtima, 7.12.1336 Salı, Devre: 1, C 6, İçtima Senesi: 1.

TBMMZC, 133. İçtima, 13.1.1337 Perşembe, Devre: 1, C 7, İçtima Senesi: 1.

TBMMZC, 157. İçtima, 26.2.1337 Cumartesi, Devre: 1, C 8, İçtima Senesi: 1.

TBMMZC, 159. İçtima, 28.2.1337 Pazartesi, Devre: 1, C 8, İçtima Senesi: 1.

TBMMZC, 1. İçtima, 1.3.1337 Salı, Devre: 1, C 9, İçtima Senesi: 2.

TBMMZC, 6. İçtima, 12.3.1337 Cumartesi, Devre: 1, C 9, İçtima Senesi: 2.

TBMMZC, 65. İçtima, 22.8.1337 Pazartesi, Devre: 1, C 12, İçtima Senesi: 2.

TBMMZC, 76. İçtima, 15.9.1337 Perşembe, Devre: 1, C 12, İçtima Senesi: 2.

TBMMZC, 137. İçtima, 31.12.1337 Cumartesi, Devre: 1, C 15, İçtima Senesi: 2.

TBMMZC, 162. İçtima, 20.2.1338 Pazartesi, Devre: 1, C 17, İçtima Senesi: 2.

TBMMZC, 40. İçtima, 6.5.1338 Cumartesi, Devre: 1, C 19, İçtima Senesi: 3.

TBMMZC, 70. İçtima, 8.7.1338 Cumartesi, Devre: 1, C 21, İçtima Senesi: 3.

TBMMZC, 82. İçtima, 29.7.1338 Cumartesi, Devre: 1, C 22, İçtima Senesi: 3.

TBMMZC, 83. İçtima, 31.7.1338 Pazartesi, Devre: 1, C 22, İçtima Senesi: 3.

TBMMZC, 99. İtım, 9.9.1338 Cumartesi, Devre: 1, C 22, İtım Senesi: 3.

TBMMZC, 92. İtım, 28.8.1338 Pazartesi, Devre: 1, C 22, İtım Senesi: 3.

TBMMZC, 110. İtım, 28.9.1338 Perşembe, Devre: 1, C 23, İtım Senesi: 3.

TBMMZC, 119. İtım, 14.10.1338 Cumartesi, Devre: 1, C 23, İtım Senesi: 3.

TBMMZC, 128. İtım, 28.10.1338 Cumartesi, Devre: 1, C 24, İtım Senesi: 3.

TBMMZC, 151. İtım, 6.12.1338 arşamba, Devre: 1, C 25, İtım Senesi: 3.

TBMMZC, 157. İtım, 16.12.1338 Cumartesi, Devre: 1, C 25, İtım Senesi: 3.

TBMMZC, 1. İtım, 1.3.1339 Perşembe, Devre: 1, C 28, İtım Senesi: 4.

TBMMZC, 7. İtım, 8.3.1339 Perşembe, Devre: 1, C 28, İtım Senesi: 4.

TBMMZC, 18. İtım, 5.4.1339 Perşembe, Devre: 1, C 28, İtım Senesi: 4.

TBMMZC, 24. İtım, 14.4.1339 Cumartesi, Devre: 1, C 29, İtım Senesi: 4.

(Footnotes)

1 Oylama sonucu oğunluk ademitimat lehinde karar vermiştir.